

T.C.

ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI ABD'NİN AFGANİSTAN
POLİTİKASI**

Ayşe Ebrar BÜLBÜL

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Gökser GÖKÇAY

İSTANBUL-2023

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**11 EYLÜL SALDIRILARI SONRASI ABD'NİN AFGANİSTAN
POLİTİKASI**

Ayşe Ebrar BÜLBÜL

214109502

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Gökser GÖKÇAY

İSTANBUL-2023

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**11 Eylül Sonrası ABD’nin Afganistan Politikası**” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Ayşe Ebrar Bülbül

ÖZET

(BÜLBÜL, Ayşe Ebrar, Yüksek Lisans, İstanbul, 2022)

11 EYLÜL SONRASI ABD’NİN AFGANİSTAN POLİTİKASI

11 Eylül 2001 tarihinde gerçekleşen terör saldırılarından sonra ABD’nin Afganistan politikası değişime uğramıştır. Haliyle içine gireceği yeni düzen ABD’nin Afganistan dış politikasının da yeniden şekillenmesine neden olmuştur. SSCB döneminde ABD tarafından desteklenen Afgan mücahitler, saldırıların ardından terörle mücadele kapsamında savaşılan bir cephe haline gelmiştir. 11 Eylül saldırılarının ardından SSCB dönemindeki dış politika tutumları bir yana bırakılarak terörle mücadele temelli bir dış politika benimsenmiştir. Saldırın öncesinde bölgedeki gruplara destek veren bir dış politika benimseyen ABD, 11 Eylül ile Afganistan’daki militan grupları düşman olarak gören bir dış politika uygulamaya koymuştur. Fakat Afganistan’da ulaşılmak istenilen demokratik hükümet sistemine ve terörle mücadele kapsamında militan grupların bölgede bitirilmesi amacına uyguladıkları dış politikayla ulaşamamışlardır. 20 yılın sonunda demokratik bir hükümet kurulamamış ve Taliban ülkeyi ele geçirmiştir. Bu tezde ABD’nin hükümet kurulması ve militan grupların bölgede bitirilmesi için uygulanan dış politikanın oluşturulmasında etkili olan kurum, kuruluş ve kişilerin, değişen dış politikaya katkıları, bölgedeki etkileri araştırılmıştır. Bu bağlamda değişen dış politikanın oluşumunda etkili olan kurumlar ve kişiler incelenmiştir. ABD Dışişleri Bakanlığı, Pentagon ve Beyaz Saray’ın yanı sıra Afganistan savaşının başladığı ve bittiği dönemlerdeki başkanların tutumları değişen dış politikanın anlaşılması amacıyla araştırılmıştır. Ayrıca kurumların, Demokrat ve Cumhuriyetçi Parti’den seçilmiş olan başkanların uyguladıkları Afganistan politikalarının karşılaştırılması, dış politikadaki değişimlerin ve başarısızlıkların anlaşılması açısından önemli görülerek incelenmiştir. Esasen bu tezde değişen dış politika tutumları, hükümet organları ve yöneticiler bağlamında karşılaştırılmalı şekilde ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: 11 Eylül, ABD, Yeni Muhafazakârlar, El-Kaide

ABSTRACT

(BÜLBÜL, Ayşe Ebrar, Yüksek Lisans, İstanbul, 2022)

U.S. POLICY TOWARD AFGHANİSTAN AFTER SEPTEMBER 11

After the September 1, 2001 terrorist attacks, the US policy towards Afghanistan underwent a change. Naturally, the new order that the US would enter led to the reshaping of the US foreign policy in Afghanistan. The Afghan mujahideen, which was supported by the US during the USSR period, became a front in the fight against terrorism after the attacks. After the September 11 attacks, the USSR-era foreign policy attitudes were left aside, and a counterterrorism-based foreign policy was adopted. The US, which had adopted a foreign policy that supported the groups in the region before the attacks, adopted a foreign policy that saw the militant groups in Afghanistan as enemies after September 11. However, they failed to achieve the desired democratic government system in Afghanistan and the goal of ending militant groups in the region within the scope of the fight against terrorism with the foreign policy they implemented. At the end of 20 years, a democratic government could not be established, and the Taliban took over the country. In this thesis, the contributions of the institutions, organizations and individuals who were effective in the formation of the US foreign policy for the establishment of a government and the end of militant groups in the region, their contributions to the changing foreign policy and their effects in the region were investigated. In this context, the institutions, and individuals influential in the formation of the changing foreign policy are examined. In addition to the US State Department, the Pentagon and the White House, the attitudes of the presidents at the beginning and the end of the Afghanistan war were analyzed to understand the changing foreign policy. In addition, the comparison of the Afghanistan policies of the institutions and the presidents elected from the Democratic and Republican Parties is analyzed as it is considered important to understand the changes and failures in foreign policy. Essentially, in this thesis, changing foreign policy attitudes have been revealed in a comparative manner in the context of governmental bodies and administrators.

Keywords: September 11, USA, Neoconservatism, Al Qaida

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
GİRİŞ	1
1. AFGANİSTAN SAVAŞI'NIN KAVRAMSAL, KURAMSAL VE TARİHSEL ARKA PLANI	4
1.1. Afganistan Savaşı'nın Tarihsel Arka Planı	4
1.2. Afganistan Savaşı'na Yönelik Kavramlar ve Kuramlar	9
2. 11 EYLÜL VE ABD'NİN AFGANİSTAN POLİTİKASININ KAYNAKLARI 15	
2.1. ABD Dış Politikasının Belirleyici Kurumları	21
2.1.1. Beyaz Saray	21
2.1.2. Dışişleri Bakanlığı	27
2.1.3. Pentagon	30
2.2. ABD'nin Afganistan Politikasının Belirleyicileri	35
3. AFGANİSTAN SAVAŞININ GELİŞİMİ VE SONU	38
3.1. Bush Dönemi	38
3.2. Obama Dönemi.....	45
3.3. Trump Dönemi	56
3.4. Biden Dönemi.....	61
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	70

GİRİŞ

Politik amaçlarına ulaşmak amacıyla ulus ve ulus-ötesi bölgelerde etkin hale gelen terörizm, gerilime neden olan en temel faktörlerdendir. Terör olayları tüm toplumlarda huzur kaçıran ve endişeye neden olan bir olgudur. Zamanla bu olgu değişime uğramış ve yüksek güvenlik tedbirlerine sahip ülkelerin dahi mağdur konuma düşmesine sebep olmuştur. Terörizmin veya terör örgütlerinin varlığının tartışılması yeni bir durum değildir. Fakat terörizm, teknoloji ve küreselleşmeyle beraber uluslararası düzeyde etkili bir hal almıştır. Terörist gruplar, gelişen iletişim ağı, silahlar ve araçlarla daha yıkıcı eylemler yapabilecek hale gelmiştir (Abubaker, 2021, s. 36). Bu yıkıcı eylemlerden olan 11 Eylül 2001 saldırıları da etkisi tüm dünyada hissedilen terör eylemlerinden biridir. Eylemin yıkıcı etkisi tüm dünyayı alarma geçirmiş ve hızlıca önlemler alınmasına neden olmuştur. Saldırıya uğrayan ABD hükümeti saldırıların ardından iç politikasında ve dış politikasında yeni kararları uygulamaya koymuştur. SSCB dönemindeki Afganistan dış politikasını bir yana bırakan ABD, saldırıların ardından önceki Afganistan dış politikasından çok daha farklı bir dış politika benimsemiştir. İç ve dış politikada teröre karşı çok daha sıkı tutumlar sergilemiş olan Bush hükümetiyle başlayan savaş, Biden hükümetiyle son bulmuştur. Saldırlardan önceki ve saldırılardan sonraki dış politika tutumlarının değişimi önemlidir.

Afganistan'da geçirilen 20 yıl boyunca ABD Dışişleri Bakanlığı, Beyaz Saray ve Pentagon gibi hükümet organları dış politikada belirleyici olmuştur. Bu üç hükümet organının birbirleri arasındaki etkileşimleri ve tutumları arasındaki farklılıklar incelenmelidir. Ayrıca bu yıllar arasında başkan olarak görev alan isimler dış politikaya kendi parti politikaları çatısı altında etkilerde bulunmuşlardır. Bush'un savaşa giren başkan olarak dış politika tutumları ve ardından Obama'nın aldığı benzer veya farklı

tutumlar incelenmelidir. Günümüz tarihine daha yakın başkanlardan olan Trump ve savaşı sonlandıran Biden'ın kararları sürecin anlaşılması için irdelenmelidir. Cumhuriyetçi ve Demokrat parti hükümetlerinin Yeni Muhafazakârlar ve Liberal Şahinler gibi kuruluşların etkisi bağlamında aldıkları kararlar incelenmelidir. Saldırlardan sorumlu tutulan militan örgütlerin tanınmadığının iddia edilmesi, hükümet organlarının birbirinden bağımsız şekilde süreci yürütmeye çalışması ve 20 yıl süren savaş boyunca başkanlık koltuğunda oturan ABD başkanlarının dış politika tutumları önemlidir. Biden'ın ABD Başkanı seçilmesiyle beraber gizliliği açılan 11 Eylül belgeleri, kurumların dış politika tutumlarının anlaşılması için incelenmelidir.

Bu tez çalışmasıyla beraber ABD'nin Afganistan dış politikası, hükümet organlarının çalışma şeklindeki eksiklikleri, başkanların kendi dönemlerindeki çalışma şekli, ABD ile Taliban ve el-Kaide arasındaki inkâr edilen ilişkileri ve savaşın 20 yıl boyunca sonuçlanamamasının nedenleri çalışılmıştır. Yapılan literatür taramasında ABD dış politikası çalışılırken teorik temelin eksik bırakıldığı tespit edilmiş ve bu çalışmada ABD'nin değişen hükümetlerinin dış politika teorileri de değerlendirilmeye çalışılmıştır. Kaynak olarak ise tarihsel süreçleri irdelerken uluslararası hukuk ihlallerinin de ortaya konulması, insan hakları ihlalleri, uluslararası toplumsal örgütlerin raporlarının incelenmesi ve Türk literatüründe yer almayan, daha önce yapılmış olan çalışmalarda değinilmemiş, gizliliği yeni açılmış olan Douglas Feith ve Donald Rumsfeld gibi hükümetin önemli mevkilerinde bulunan kişiler arasındaki yapılmış olan gizli konuşmaların yer aldığı belgeler kullanılmıştır. Yazılmış olan bu tezde, yeni belgelerin kullanılacak olması önemlidir. 11 Eylül saldırılarını anlayabilmek, tarihi temellerini kavrayabilmek için en önemli olgulardan olan SSCB'nin Afganistan'ı işgaline yer verilmiş ve tarihsel arka planın daha sağlam oluşturulması amaçlanmıştır. 11 Eylül saldırılarının hikayesine literatürde yer verilmiş olmasına rağmen özellikle kurumların ve

kişilerin politik tutumlarının bulunmaması tezin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ayrıca bu tez çalışması nitel araştırma yöntemi temel alınarak inşa edilmiştir.

Tezin birinci bölümü olan “Afganistan Savaşı’nın Kavramsal, Kuramsal ve Tarihsel Arka Planı” başlığı altında ABD hükümetinin dış politika tutumları irdelenerek kavramsal ve teorik bir zemin hazırlanmıştır. Aynı bölümün “Afganistan Savaşı’nın Tarihsel Arka Planı” alt başlığında ise SSCB’nin Afganistan’ı işgaline, işgalin nedenlerine ve sonuçlarına odaklanılmıştır. Ayrıca birinci bölümde Sovyet işgali zamanında ABD hükümetinin Afganistan’daki milis gruplara verdiği destekler aktarılmıştır. İkinci bölüm olan “11 Eylül ve ABD’nin Afganistan Politikasının Kaynakları” ana başlığı altında Beyaz Saray, ABD Dışişleri Bakanlığı ve Pentagon’un saldırılara karşı aldıkları kararlar ve tutumları ele alınmıştır. Üçüncü ve son bölüm olan “Afganistan Savaşının Gelişimi ve Sonu” çatısı altında ise dört başkan döneminde uygulanan dış politikalar aktarılmıştır. Tezin sonuç kısmında ise bina edilen bilgilerin değerlendirilmesine yer verilmiştir.

1. AFGANİSTAN SAVAŞI'NIN KAVRAMSAL, KURAMSAL VE TARİHSEL ARKA PLANI

1.1. Afganistan Savaşı'nın Tarihsel Arka Planı

Terör, bireysel veya grupsal olarak siyasal amaçlar güderek şiddetin kullanılmasıdır. Eylemlerinde amaç sadece kurbanları değil daha geniş bir kitleyi etkilemek ve gözdağı vermek amaçlanır (Goldschmidt Jr. ve Davidson,2018, s. 552). Tarihsel olarak bakıldığında terörizm kavramı Fransız İhtilali sırasında devletin kendi vatandaşlarına uyguladığı şiddet olarak tanımlanmıştır. Bu tanım zamanla değişerek siyasi değişim arayan gruplar tarafından kullanılan kuvvet olarak anlamlandırılmıştır (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 564). Terörizm, siyasi düzeni değiştirmek amacıyla yapılan savaşların en zayıfıdır. Bu zayıflığın sebebi ise aynı ideolojiye hizmet eden terörist grupların geniş nüfus desteğine çok nadir sahip olmalarıdır. Bu gruplar amaçlarını destekleyenlerden genelde yoksundurlar, fikirleri radikaldır, geniş kitlelere hitap etmezler (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 565).

Terörizmin etki alanı zamanla genişlemiş ve saldırganlığının boyutu artmıştır. 1968 itibariyle ulus-ötesi terörizmde artış yaşanmış ve bu artışa sebep olan gelişmeler yaşanmıştır. Bunlardan biri ticari hava ulaşımında yaşanan artış, televizyon haberciliğinin etkin kullanımı ve son olarak farklı düşünce sisteminde olan aşırı grupların ortak paydada buluşmuş olmasıdır. Sonuç olarak terör hareketleri uluslararası bir boyuta geçiş yapmıştır (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 567). Uluslararası anlamda en çok ses getiren saldırılardan biri de 11 Eylül tarihinde ABD'de yaşanmıştır. Baylis, Smith ve Owens'a (2014) göre 11 Eylül saldırılarıyla beraber, ABD ve ittifak halinde olduğu devletler, tehlikeli olduğuna inandıkları gruplara, bağlantılara karşı oldukça masraflı savaşlara girmeye karar verdiklerinde tekrardan realist yaklaşımlara doğru atım atmışlardır.

Realist görüş, devletin uluslararası sistemdeki kilit aktör veya birincil aktör olduğunu ve devletin üzerinde bir aktör olmadığını savunmaktadır. İktidarlar yönettikleri devletin ayakta kalmasını sağlamak amacıyla sürekli çaba sarf etmek ve kendi çıkarlarını peşine düşmek zorundadırlar. (Korkmaz, 2021, s. 55) Rasyonalite ve devlet merkezilik realist öncüllerin temelini oluşturmaktadır. Realistler, insan egosunun ve siyasi hayatta güç ve güvenliğin önceliğini mecburi kılan devletin yokluğunun, siyaset üstünde ortaya çıkardığı engellere vurgu yapar. (Burchill ve diğerleri, 2015, s. 54) Siyasette anahtar konumda olan devlet gücün peşinden gitmelidir, “güç (power) realist lügat için hayatidir” (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 182) düşmanlarla, risklerle dolu çevrede devletin devamlılığını sağlamak ise devlet adamının görevidir (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 145). Machiavelli'nin de aktardığı gibi siyasette kurumlar tüm insanlık hali hazırda kötümüş ve uygun zamanlarda içlerinde olan bu kötülüğü her zaman göstereceklermiş gibi davranmalıdır (Burchill ve diğerleri, 2015, s. 54).

Ayrıca realist düşüncede de olduğu gibi ABD saldırılarının hemen ardından çalışılması gereken en önemli konulardan biri olan güvenlik konusuna odaklanmıştır. Realist teorilere sahip hükümetler, kendi devlet sınırlarının dışında bir anarşi halinin mevcut olduğunu söylerler. Bu bağlamda devletin gücü her şeye yeter ve bu güç meşrudur. Bu otorite karşısındaki faktörlere ise gayri meşru devlet dışı aktör gözüyle bakılmaktadır. Bu güçlü devletin karşısındaki anarşi ile mücadele edebilmesi, kendini savunabilmesi ve saldırganları caydırabilmesi gerekmektedir. Bunların yapabilecek olanın kendisi olduğuna inanır çünkü zayıf devletlerde bu güç mevcut değildir. Bu doğrultuda güç terörle mücadele zaruridir ve devletler bütçelerinin çoğunu güçlerini korumaya adanlar (Korkmaz, 2021, s. 55). Aynı böyle Bush hükümeti iç ve dış politikada güvenlik konusuna odaklanmış iç politikada Vatanseverlik Yasası, dış politikada ise nükleer silahlanmaya karşı olan politikalarla önleyici önlemler almaya çalışmıştır. Devlet

sınırlarının dışında anarşinin mevcut olmasının yanı sıra onlara göre terörist gruplar devlet dışı aktör olarak görülmemektedir. Güçlü bir devlet olan ABD'nin yayılcı tutumundan endişe eden güçsüz devletler diğer devletleri korkutacak organizasyonlarla iş birliğine girişmektedir. ABD ile bire bir olarak çarpışamayacak olan bu güçsüz devletler bu yolla hegemonik hükümetleri caydırmaya çalışmaktadır (Özpek, 2012, s. 187).

Devleti merkez konumda gören realistlere göre; Batı, terörü kontrol altına alarak kendi işine yarayacağı şekilde kullanmakta, kendi devletlerinin siyasal kazançları için güç ve kontrol olarak görmektedirler. (Korkmaz, 2021, s. 56) Hobbes'a göre insan daha fazla maddi kazanç için istilaya ve saldırganlığa yönelmektedir. Bunun ardından güvenlik arayışına girer. Son olarak ise ün ve şöhrete doğru yol alır (Burchill ve diğerleri, 2015, s. 57). İstilacı ve saldırgan davranışlar dahi onlar terörist saldırılarında her zaman mağdur konumdadırlar. Bu temel teoriye göre mağduriyetlerini gidermek için diğer devletlerinin çıkarlarını zedelemesi yanlış sayılmaz. Terör örgütlerine gizli veya açık şekilde destek sağlamak buna örnek olarak gösterilebilir (Korkmaz, 2021, s. 56). 1992 yılında Pentagon tarafından hazırlanan Savunma Planlama Kılavuzuna bakıldığında Soğuk Savaş sonrasında Amerika'nın dış politikası da açıkça belli edilmektedir. Raporu göre Amerika'nın ilk hedefi Sovyetler Birliği'nin topraklarında veya dünyanın başka bir yerinde, Amerikan Birleşik Devletlerine rakip olabilecek başka bir düşman gücün ortaya çıkmasına engel olmaktır. Başka bir devletin küresel güç olmasına yetecek kadar hâkimiyet kurması engellenmelidir (New York Times,1992). İlerleyen yıllarda Clinton'un da kabul ettiği gibi ABD bu karmaşık dünyadan ne kaçabilir ne de bir köşesinde öylece durabilirdi (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 145).

Yirmi birinci yüzyılın başlangıcında şahit olduğumuz güvensizlik ve çatışma, liberal demokrasinin etkili olmamış bir proje olduğunu gösterir fakat Amerika dış politikası

hakkında konuşurken liberal teori de incelenmelidir (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 214). Liberallere göre bütün vatandaşlar hukuk önünde eşittir ve temel eğitim, özgür basın yayın ve dini tolerans hakkına sahiptir. Liberallerde savaşın anarşik ortamdan kaynaklandığı konusunda realistlerle aynı fikirdedir. Fakat realist düşünceden farklı olarak anarşiyi savaşın nedeni olarak tanımlamazlar. Liberalizmin bazı katmanları savaşın nedeni olarak emperyalizmi görür, diğerleri güç dengesindeki başarısızlıklarda ve demokrasinin olmadığı rejimlerde bulunduğunu düşünürler (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 201). Liberal demokrasiye sahip olduğunu iddia eden ABD, bu fikirlerin yayılması için Afganistan topraklarında 20 yıl boyunca çalışmalarda bulunmuş fakat kültürel farklılıkların ve alışkanlıkların farkında olmadığı Afganistan topraklarında bu konuda başarılı olamamıştır. Barışın sonsuz olabileceğini iddia eden liberal düşünceler mevcut olsada, ABD topraklarında oluşturulan hiçbir hükümetin tam anlamıyla uyguladığı bir ana fikir olamamıştır (Burchill, 2015, s. 89). Liberaller devlet idare etme şekli ve terör arasında bağlantı olduğunu öne sürmektedir (Özpek, 2012, s. 187). Kuramın bu savı ABD yönetiminin söylemlerine de yansımıştır. Onlara göre demokrasinin olduğunu devletlerde terör mevcut olmayacaktır. Bu düşünce ile Irak işgal edilmiş ve tüm Orta Doğu ve çevresine demokrasi satılmaya çalışılmıştır. Bush yönetimi bu bağlam çerçevesinde Orta Doğu ve Orta Asya'ya barış ve istikrarı sağlayacağını savunmuş fakat başarılı olamamıştır (Özpek, 2012, s. 188).

Ayrıca Ikenberry'nin de ifade ettiği gibi artık Amerikan hegemonyası liberal uluslararası düzeni desteklemek için yeterli bir çerçevede değildir. ABD'nin yeteri kadar kuvveti olsa dahi tek bir devletin üstünlüğünün olduğu bir düzen istenmemektedir (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 211). Hegemonik liberal düzen, 11 Eylül saldırılarında

da olduğu gibi tehdit altında hissettiğinde verilen yanıt ise uzlaşmazlıktır (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 212).

İnsanın doğasında iyilik olduğu varsayımıyla hareket eden idealizme göre ise insanların kötülük yapmaları onların kötü olmasından kaynaklanmamaktadır. Kötü olanlar yapılar ve kurumlardır. İnsanların kötü davranışlar sergilemesi de kurumların ve yapıların kötü olmasından kaynaklanmaktadır. Bu akımdan esinlenen ABD Başkanı Wilson, Milletler Cemiyeti'nin kurulmasında liderlik etmiş ve kötülüğün kaynağı olan çevresel faktörleri düzenlemeye çalışmıştır. Başkan her ne kadar ortak hareket etme konusunda adım atmış olsa da ABD 11 Eylül saldırılarına kadar uluslararası örgütlerle çalışmak konusunda çekinceli davranmıştır. İdealizm savaşların daha başlamadan bitmesi ve dünya üzerinden barışa dayalı bir sistemin hüküm sürmesi taraftarıdır (Kamacı, 2021, s. 89). İdealist yaklaşım er ne kadar ABD dış politikaları incelenirken konuşulması gereken bir konu olsa da ABD ile hiçbir uzlaşması olmadığı gayet açıktır. İdealistler insanoğlunun ortak çıkarlarına dikkat çekmektedirler (Çalış ve Özlük, 2007, s. 230). Savaşın önlenmesi içinde tüm dünya ülkelerinin katılımıyla kurulmuş olan barışçıl uluslararası bir yapının varlığını savunmaktadırlar. Kurulacak olan bu sistemle kolektif güvenlik sistemleri kurulacak ve bu sayede savaşlar önlenebilecektir (Çalış ve Özlük, 2007, s. 232). Kısacası söylemsel ve uygulama olarak ABD hükümeti politikaları idealist çerçeve altında değerlendirilemez. Realizm, liberalizm ve idealizm tartışmaları sürekli olarak devam etmiş olsa da George Washington ve ondan sonraki ABD başkanları için realizm kötü fakat kaçınılmaz bir son olmuştur. İçinde bulunduğumuz dünyanın şartlı için gerekli olan ve ABD dışında kalanlarla bir arada yaşamak için zorunlu olan formül olarak realizm görülmüştür (Kocakenar, 2015, s. 5).

1.2. Afganistan Savaşı'na Yönelik Kavramlar ve Kuramlar

Afganistan altın dahil, önemli minerallerin bulunduğu, doğalgaz ve petrol açısından zengin bir kaynak bölgesidir. Bu çeşitliliğe sahip olmak isteyen ve Orta Asya'da lider olmayı hedefleyen yayılmacı düşünceler bölgedeki uluslararası rekabeti hızlandırmaktadır (Saynur Derman ve Hava, 2014). Başkenti Kabil olan Afganistan, Türkmenistan, Özbekistan, Tacikistan, Çin Türkistan'ı, Pakistan ve İran ile sınır komşusudur. Afganistan, Kara Hakimiyet Teorisine göre tüm dünya üzerinde hâkim olmak için elde edilmesi zorunlu olan merkez bölgenin güneyinde ve Kenar Kuşak Teorisine göre ise hakimiyeti sağlamak için mutlaka elde edilmesi gereken bölge olarak görülmektedir (Şahin, 2016, s. 228).

SSCB, coğrafi alanına yakın olan birçok ülkeyi kendine dahil etme amacıyla sosyalist düşüncenin bu yakın topraklarda kabul edilmesine ve sosyalist öğretinin yayılmasına çabalamaktadır denilebilir. Bu bağlamda SSCB'nin, Afganistan'ı işgali çok şaşırtıcı değildir. SSCB'nin işgaldeki amaçları doğal ekonomik kaynaklara erişim, Polonya sonrası askeri itibarın tekrardan kazanılması, petrol yataklarının ele geçirilmesi ve Hürmüz Boğazı'nın kontrolü olarak sıralanabilir (Thaher, 2019, s. 1854).

Ayrıca Soğuk Savaş döneminde SSCB'nin yayılmacı tutumuna karşı Avrupa ülkeleri ve ABD beraber çalışmıştır (Saynur Derman ve Haya, 2014). Soğuk Savaş döneminde Afganistan'da oluşturulan rekabet ortamı, etnik ve ideolojik gruplaşmaları ortaya çıkarmış ve çatışmaları beraberinde getirmiştir. Kısacası Afganistan çatışmanın ve savaşın merkezi halini almıştır (Saynur Derman ve Haya, 2014). Soğuk Savaş sonrasında ise uzun bir süre dünya siyasetine egemen olan çift kutupluluk, Soğuk Savaş'ın bitimiyle yerini ABD'nin tek güç olduğu bir döneme bırakmıştır (Hass, 2014, s. 23). Esasen Afganistan üstündeki politikalarda, temsili anlamda çift kutuplu dönemden, tek kutuplu

bir döneme evrilmiş ve Afganistan toprakları da müdahaleye açık hale gelmiştir denilebilir.

17 Temmuz 1973 yılında Muhammed Davud hükümet darbesiyle, ülkedeki krallığa son vermiş, cumhuriyeti ilan etmiştir. Afganistan, Halk ve Perçem cephesi olarak ikiye ayrılmış, Davud yönetimi Perçem grubunun desteğini arkasına almıştır (Aksu ve Özdemir, 2021, s.369). 1973 yılına kadar krallıkla yönetilen Afganistan'da Muhammed Davud Han liderliğinde cumhuriyet kurulmuş ve sonrasında Sovyetler Birliği ile ilişkileri geliştirmek adına önemli adımlar atılmıştır (Zengin,2017, s. 8). Davud Han iktidarının sonlarına doğru SSCB'den uzaklaşmaya ve ABD, Pakistan, Mısır'la yakınlaşmaya başlamıştır. Davud Han'ın değişen tutumlarının farkına varan SSCB, Mısır'a eğitilmesi için asker gönderilmesinden hoşnut kalmamış ve Davud Han'a karşı şüphe duymaya başlamıştır (Sivrioğlu, 2020, s. 71).

Davud yönetimine karşı olan İslamcı hareket 1975 yılının temmuz ayında silahlı bir kalkışma girişiminde bulunmuş fakat başarısız olmuştur. Rabbani, Şah Mesut, Hikmetyar, Sayyaf gibi isimler ise 1975 ayaklanmasının baş aktörlerindedir. Direniş hareketinin önde gelen isimlerinden olmuşlardır (Aksu ve Özdemir, 2021, s. 369).

1978 yılında Davud hükümeti Sovyetler Birliği'nin politikalarından uzaklaşmıştır. Bu durum Afganistan içindeki SSCB destekçilerini ve SSCB'yi harekete geçirmiştir. Halk ve Perçem kanatları bu gelişmelerle birlikte aynı çatı altına girmiş, Afganistan Demokratik Halk Partisi altında tekrardan bir araya gelmişlerdir (Aksu ve Özdemir, 2021, s. 369). 1978 yılında Davud Han, Sovyet taraftarı Afgan subaylar tarafından devrilmiş ve çatışmalar esnasında öldürülmüştür. Bu olay tarihe Nisan (Savr) Devrimi olarak geçmiş olayın ardından iktidar Sovyet yanlısı olan Afganistan Demokratik Halk Partisi'ne verilmiştir. Nisan (Savr) Devrimi'nin arkasında da Sovyet istihbaratı olduğu iddia edilmiştir (Sivrioğlu, 2020, s. 71).

Başa geldikten sonra ABD ve SSCB'nin etkisinden çıkmak isteyen ve din merkezli örgütlerle yakınlaşmak isteyen Davud Han, Halk Kanadı liderini darbeye öldürmüş, 27 Nisan 1978'de Demokratik Halk Partisi yönetimi ele almış ve bu gelişmelerle SSCB gözünü tamamen Afganistan'a dikmiştir (Şahin, 2016, s. 229). Moskova, Demokratik Halk Partisi'nin iktidara gelmesine ılımlı yaklaşmış ve bu iktidar değişikliğinin feodal sistemden sosyalist sisteme bir geçiş olarak dile getirmiştir (Kaygusuz, 2019, s.113). Darbeye başa gelen bu yeni hükümet, SSCB'yi uygulanmaya başlanacak olan reform programlarını hayata geçirme aşamasında kendine destek sağlayabilecek ideolojik ortak olarak değerlendirmiştir (Kaygusuz, 2019, s. 113). Halka dayatılan reformlar toplumsal bir muhalefetin doğmasına neden olmuş, yerel gruplar isyan dalgası başlatmış ve çok kısa sürede kontrol edilemez hale gelmiştir (Aksu ve Özdemir, 2021, s. 369). Kısacası ABD hükümetinin uygulamalarıyla beraber tekrarlanacak olan bu durum Afganistan içindeki ideolojik çeşitlilik gözatmediği için yaşanmıştır denilebilir.

5 Aralık 1978 tarihinde, SSCB ve Afganistan arasında Dostluk ve İş birliği Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla beraber iki ülke arasındaki ilişkiler değişmiş ve iki ülke arasında ideolojik manada yakınlaşmalar olmuştur. Yapılan antlaşma 20 yıllık süreyi kapsamakta ve antlaşmanın 4. Maddesinde bulunan, her iki ülke içinde geçerli olan ulusal güvenliğin, toprak bütünlüğünün, bağımsızlığın korunması amacıyla alınan tedbirler ileride yapılacak olan olası müdahalenin hukuki temelini oluşturmuştur (Kaygusuz, 2019, s. 113).

Mart 1979 tarihlerine gelindiğinde ise Afganistan ordusunda memnuniyetsizlikler başlamıştır. Afganistan hükümetine karşı 17. Tümen ayaklanmış, tümen zorluklarla bastırılmıştır. Yaşanan bu baş kaldırıyla beraber Muhammed Terakki yönetimi Sovyet Birlikleri'nden askeri yardım talep etmeye başlamıştır (Kaygusuz, 2019, s.114).

Sovyetler Birliği'nin kimi desteklerine rağmen Terakki ve Amin arasındaki iktidar savaşı hükümetin büyük ölçüde zayıflamasına neden olmuştur (Aksu ve Özdemir, 2021, s. 369). Nitekim 1979'un yaz aylarında ise Hafizullah Amin, başkanlık koltuğunda oturan Terakki'ye karşı mücadeleye girişmiştir. Bu mücadele sonucunda Terakki, Amin'in emriyle tutuklanmış, tüm sorumluluklarından menedilmiş ve ardından 1979 Ekim ayında idama mahkûm edilmiştir (Kaygusuz, 2019, s. 116).

Terakki'nin ölümü SSCB ve Afganistan arasındaki önemli bir dönüm noktası olmuştur. Terakki'nin idam edilmesi savaşın başlangıcı olarak kabul edilebilir. Afganistan'a karşı gerçekleştirilmiş olan müdahale sadece Afganistan'daki karışıklıklarla açıklanamamaktadır. Soğuk Savaş'ın diğer bir aktörü olan Amerika ve Çin, Pakistan SSCB'nin müdahalelerinin başarısız olması için politik anlamda çalışan ülkelerdendir (Aksu ve Özdemir, 2021, s. 369). İç çatışmaların da haricinde Hafizullah Amin'in ABD ile yakın ilişkileri SSCB'nin dikkati çekmiştir. ABD'nin destek sağladığı silahlı muhalif grupların Pakistan ve İran üstünden Afganistan'a geçmesi bunun yanı sıra grupların etkilerinin de giderek artması SSCB'nin müdahale etmesinin nedenlerindedir. Kısacası ABD'nin bölgedeki varlığı SSCB'yi rahatsız etmiş, bölgedeki etkisini korumak için harekete geçmiştir (Kaygusuz, 2019, s. 120).

Sovyetler Birliği'nin 1979 yılında Afganistan'da başlattığı müdahale küresel anlamda etki yaratmış ve Soğuk Savaş'ın son çatışmaları olarak anılmıştır. Afganistan hükümetine yardım amacıyla girişilen bu çatışmada, SSCB karşısında silah bakımından zayıf direniş grupları görmüştür. 1979-1989 dönemindeki çatışmalarının asıl aktörlerinin yanına kısa sürede direniş grupları da katılmıştır. Burada bir diğer aktör ise siyasi, askeri ve mali destekte bulunan diğer ülkelerdir (Erman, 2018, s. 305). Grupların direnişi dış yardımlarla daha da güçlenmiş ve SSCB'nin çabaları zamanla sonuçsuz kalmaya başlamıştır.

Yaşanan bu gelişmelerin hiçbiri Müslüman başkaldırılarını bastıramamış, ayaklanmaları engelleyememiştir. Müslüman ayaklanmalarının bastırılmaması ve şiddetlenerek artmasının en açık nedeni ise örfi ve dini alışkanlıklar dikkate alınmadan gerçekleştirilmeye çalışılan radikal reform programlarıdır. Bu yeni reform hareketi halktan destek bulamamış, Demokratik Halk Partisi'nin politikalarına Afgan halkı alışmamış ve parti içinde de çatışmalar baş göstermiştir (Kaygusuz, 2019, s. 114). Bunların ardından 25 Aralık 1979'da Sovyet desteği ile Babrak Karmal başkanlığa getirilmiştir (Zengin,2017, s. 8).

Başkanlığa geldikten bir gün sonra Babrak Karmal, Taşkent Radyosu'nda bir konuşma yayınlamıştır. Konuşmasında, İslamiyet'e hürmet gösterileceği, siyasal nedenlerle tutuklananların serbest kalacağı, rastgele tutuklamaların sona erdirileceği ve dış müdahaleye kapalı bir politika izleneceği aktarılmıştır. Karmal, Pakistan ile olan problemlerinde çözüme kavuşturulacağı vaadini vermiştir. Fakat bu konuşmaların yayınlanması sırasında zaten SSCB kuvvetleri, Afganistan'daki belli bölgeleri işgal etmeye başlamıştır. Bu gelişmeyle beraber ayaklanan Müslüman Afgan halkı SSCB ile aralarında olan çatışmanın dozunu arttırmış ve savaş kaçınılmaz bir hal almıştır (Zengin,2017, s. 8).

1979'dan önce Sovyet ve Afgan ilişkilerinin eğitim, teknik, kültür alanlarında her iki ülkeye de faydası olacak şekilde ilerlemekte, gelecek için umut vadetmekteydi. Davuh Han'ın Nisan Devrimi'yle öldürülmesi, önceki olumlu ilişkiyi tam tersine çevirmiş ve Kızıl Ordu kendini Afganistan'da çatışırken bulmuştu (Sivrioğlu, 2020, s. 72). Head (2018) bu durumu şöyle aktarmıştır:

Sovyetler de komünist Afganistan Demokrat Halk Partisi, Afganistan'ın kontrolünü alarak bir dizi seküler reform yapmaya başladıktan sonra, 1978'de kendini benzer durumda buldu. Sovyetler yeni hükümeti korumak için birlikler

yolladı, Amerikan Birleşik Devletleri de el altından onu devirmenin yolunu arayan dinci milisleri destekledi ve bunun sonucu, Sovyet ordusunu tüketen on yıllık bir savaş ve dolaylı olarak Taliban ve El-Kaide gibi iki terörist örgütün yükselmesi oldu. (s. 201)

Afganistan'da görevlendirilen SSCB ordusu ülkenin her yanından gelen askerlerden oluşturulmuştur. Dil ve din yakınlığının bölgede kolaylık sağlayacağı, Orta Asyalı Türkler ve diğer Müslümanlar orduda görevlendirilerek tepkilerin azaltılması amaçlanmıştır (Erman, 2018, s. 307). 1981-1984 yılları arasında Afgan askeri lideri Ahmet Şah Mesut kuvvetlerine karşı Kara Binbaşı lakaplı Boris Kerimbayev başarılı görevlerde bulunmuştur. 29 Ekim 1981 tarihinde ise Kerimbayev ve ordusu Moldavi Kara tarafından yönetilen direnişçilere karşı şiddetli çatışmalara girmiştir (Erman, 2018, s. 309).

ABD'nin 1989 yılındaki Ulusal Güvenlik Yönergesi 'ne göre, SSCB ordularının Afganistan'dan çıkması, Afganlar için bir zaferdir. Pakistan ve diğerlerinin yardımlarının unutulmaması gerekmektedir. SSCB'nin ayrılmasıyla ABD'ye kalan meydan vaatlerle dolu koca bir balon haline getirilmiştir. Afgan halkını temsil eden ve süreklilik arz eden bir Afganistan kurulması için çabalayacağı aktarılmıştır. En önemlisi ülke yeniden inşa edilecek ve mülteciler tekrar ana yurtlarına dönebilecektir (Whitehouse, 1989). Sonuç olarak Sovyet işgaliyle beraber alevlenmiş olan çatışmalar Afganistan'daki tüm etnik toplulukları büyük oranda etkilemiş ve içinden çıkılması çok zor olan bir duruma getirmiştir (Erman, 2018, s. 317).

2. 11 EYLÜL VE ABD’NİN AFGANİSTAN POLİTİKASININ

KAYNAKLARI

ABD’nin kurucularından olan James Madison, ABD’nin kurulmasından önceki dönemi kaba kuvvetin egemen olduğu karanlık çağ olarak tanımlamaktadır (Sümer, 2008). ABD’nin egemen olduğu dönemde ise barışın tüm dünyaya yayılacağı fikri ön plana çıkartılmıştır. Böyle de Sovyet bloğunun yıkılmasıyla ABD, dünya üzerinde askeri ve siyasi anlamda tek süper güç olarak kalmıştır. Bu durumu olumlu değerlendiren bazı Batılı uzmanlar bu zafer ile liberal-demokrasilerin ilerleyeceği, barış döneminin kapılarının açılacağı düşünmüşlerdir (Güdek, 2017). Ancak 11 Eylül öncesi ve sonrasında yaşanan çatışmalar bu düşüncelerin çeşitlenmesine neden olmuştur. Ünlü siyaset bilimci Fukuyama, *Tarihin Sonu ve Son İnsan* adlı eserinde tarihin sonuna geldiğini iddia etmiş ve liberalizmin dünyaya egemen olduğunu aktarmıştır. Huntington’a göre İslamiyet ve Hristiyanlık dinleri arasında kültürel farklılıkların dışı vurulduğu yeni bir dönem açılmıştır. Onlara göre bundan dolayı 21. Yüzyıl da bu iki dünyanın arasındaki çatışmalar gündem olacaktır. Bunların haricinde İslam toplumları ve diğerleri arasında da çatışmaların olacağı iddia edilmiştir (Güdek, 2017). Bu varsayımlardan bazıları 11 Eylül saldırıları ve öncesinde yaşananlarla doğrulanmış, tek süper güç olarak anılan ABD’nin liberal demokrasi çerçevesinde dünyada kalıcı barışı kimlere göre sağlayıp sağlamayacağını tartışmaya açmıştır.

11 Eylül 2001 saldırılarından öncesinde ABD açık toplum olarak sayılmaktadır. Açık toplumlarda teröre karşı savunmasız oldukları varsayılarak hareket edilmektedir. Saldırıların öncesinde ABD’nin Kanada ve Meksika’yla olan sınırları, sahil şeritleri, havalimanları ciddiyetsiz bir şekilde korunmaktadır. Yabancı ülkelerin vatandaşları az bir incelemeyle Amerika’ya seyahat edebilmektedir. Kolayca çalışma izni, öğrenci vizesi

veya Amerikan vatandaşlığı alınabilmektedir. Bunun yanı sıra ABD'nin ekonomisi küresel piyasalara, özellikle de petrole bağlıdır denilebilir (Hook ve Spainer, 2021). İslami militanlar, açık toplum olarak sayılan ABD'nin sanayileşmesinin kaynağını kendi zenginliklerinin sömürülmesi olarak görmüşlerdir. Yani bölgedeki petrolün ABD'nin tekelinde işlendiğini düşünmeleri militan grupların şiddetli tepkiler vermesine neden olmuştur. Onlara göre halkları zarar görmekte, zorba monarşi ve askeri diktatörler ise Orta Asya ile Orta Doğu'da bu zenginlikleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmaktadır. Kısacası Batı sanayisinin canlanması ve Batı'nın hızlı ekonomik büyümesi bu ülkelerin sırtından sağlanmaktadır. Hızlı ekonomik büyümeyi kamçılayan bu petrol zenginliğinin artan üretimine rağmen, eski imparatorluktaki yaşam standartları, on yıllarca hiç geliştirememiştir (Hook ve Spainer, 2021). Tüm bunlar Batı'ya karşı duyulan nefret duygusunun gün geçtikçe artmasına neden olmuştur.

Ayrıca BM'nin 1948 yılında İsrail devletini kurması ve başta ABD olmak üzere Batılı ülkelerin Yahudi devletine destek vermesine bu militan gruplar haklı olarak karşı çıkmışlardır. Orta doğu ve Orta Asya'da bulunan ve defalarca hayal kırıklığına uğramış ülkelere yayılan militan İslam yandaşları sonunda Batı'ya karşı olan nefretlerini açıkça dışa vurmuşlardır (Hook ve Spainer, 2021). ABD'ye karşı olmuş olan bu saldırıların sebebi uzun vadede Orta Asya ve Orta Doğu insanına verilmiş olan zararın karşılığı sayılabilir. Bundan dolayı bölgede daha öncesinde Afganistan halkına yarar sağlayacak, ülke ekonomisine destek katacak, hükümet kurumlarını kalkındıracak herhangi bir faaliyette bulunulduğunu iddia etmek imkansızdır. Neticede fayda sağlanan herhangi bir organa zarar vermek isteyecek herhangi bir canlının varlığı mevcut değildir.

Bu nefretin, hayal kırıklığının sonunda el-Kaide adındaki militan grup ABD'ye karşı saldırı kararı almıştır. 11 Eylül 2001 sabahı aniden bir jet yolcu uçağı Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesine çarpmıştır. Bu ilk saldırı atağı sokaklardaki halk tarafından

kaza olarak nitelendirilmiştir. Yirmi dakika sonrasında ise ikinci uçak güney kuleye dalmış ve bu eylemlerin kaza değil saldırı olduğu algılanmıştır. Bir saat içerisinde üçüncü uçak Pentagon binasının batı kısmına düşmüştür. Son uçak ise Pittsburgh'un doğusunda yer alan boş bir alana düşürülmüştür (Goldschmidt Jr.ve Davidson,2018, s. 549). Saldırıları gerçekleştiren hava korsanlarının neden olduğu bu terör olaylarından sonra ABD hükümeti, saldırıları gerçekleştiren teröristler Amerika'dan ve Amerikalılardan nefret ettiği düşünmüş fakat saldırıların esas sorumlusunun kendi dış politikası olduğunun farkına varamamıştır. ABD hükümeti teröre karşı açıkça savaş açmış ve sorunun nedeni olarak gördüğü Afganistan'a yönelik bir dış politika oluşturma gayretine girişmiştir. Saldırıların ardından Afganistan üzerinden tekrar şekillenen dış politika zora dayalı ve tek taraflı bir hal almıştır. Ayrıca bu tutum Arap devletleri de dahil tüm dünyada sempati kazanmış fakat zamanla bu sempati bozulmuştur (Güdek, 2017).

11 Eylül saldırıları doğrudan ABD'nin anakarasını hedef almıştır. Askeri personele veya siyasi bir figüre zarar vermekten çok sivil halk kurban olarak seçilmiştir. Terör örgütü açık bir biçimde tehdidini sivil halka doğru çevirmiştir. Bundan dolayı saldırılardan sonrasın ABD yönetimi havaalanları, sahiller, iletişim ağları, kamu binaları gibi yüksek güvenlik önlemleri alınması gereken yerlerde tekrardan yeni önlemler alması gerekmiştir (Hook ve Spainer, 2021).

Gerçekleştirilen saldırıların hemen arkasından tüm dünya alarma geçmiştir. İngiltere borsası tatile girmiş ve çoğu havayolu firması Orta Asya bölgesine uçuşlarını iptal etmiştir. "Kobra Operasyonu" başlığı altında acil toplantılar planlanmış ve devlet yetkilileri hızlı şekilde bir araya gelmişlerdir. Avrupa ülkelerinde hareketlenmeler olmuş ve bazı ülkelerin bakanlar kurulu acil şekilde toplanmıştır. Toplantılar sonucunda üst düzey güvenlik önemleri alınmıştır. Rusya da benzer tavırları takınmış, benzer saldırılarla karşılaşmamak amacıyla hızlıca önlemler almıştır (Hotak, 2017, s. 46). Amerika

hükümetinin saldırılardan sonra beklentileri açıkça belirtmiştir. Bu konulara konuşmasında yer veren George Bush hükümetin arzularını şu şekilde belirtmiştir;

Ve bu gece Amerika Birleşik Devletleri, Taliban'dan şu taleplerde bulunuyor: Ülkenizde saklanan tüm El Kaide liderlerini Birleşik Devletler yetkililerine teslim edin. Haksız yere hapse attığınız Amerikan vatandaşları dahil tüm yabancı uyrukluları serbest bırakın. Ülkenizdeki yabancı gazetecileri, diplomatları ve yardım görevlilerini koruyun. Afganistan'daki her terörist eğitim kampını derhal ve kalıcı olarak kapatın ve her teröristi ve destek yapısındaki her kişiyi uygun yetkililere teslim edin. Amerika Birleşik Devletleri'ne terörist eğitim kamplarına tam erişim verin, böylece artık faaliyette olmadıklarından emin olabiliriz. Bu talepler müzakereye ve tartışmaya açık değildir. Taliban harekete geçmeli ve hemen harekete geçmeli. Ya teröristleri teslim edecekler ya da kaderlerine ortak olacaklar (White House, 2001).

11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan Birleşik Devletleri'ni gelecekte başka saldırılardan korumak amacıyla Kongrede onaylanmış olan “Vatanseverlik Yasası” Başkan Bush tarafından imzalanmıştır. Yasa kapsamında federal ajanların yetkileri arttırılmış, vatandaşların izinsiz olarak telefon konuşmaları dinlenmiş, e-postaları kontrol edilmiş, tüm ticari faaliyetler takip edilmiş, terörizme ve teröristlere destek verdiği düşünülen tüm yabancı uyruklu vatandaşlar gözaltına alınıp ardından sınır dışı edilmiştir (Kepsutlu, 2020, s.224). Kısacası dış politikada yaşanan değişim Vatanseverlik Yasası kapsamında iç politikaya da sirayet etmiştir. O dönemin Güvenlik Bakanı olan Tom Ridge'nin kodlanmış terör tehlikesi planları veya teröre karşı kimi koruma malzemelerinin alınmasını teşvik etmesi halk arasındaki korkunun artmasına da neden olmuştur (Hook ve Spainer, 2021).

Saldırılar, 2750 kişinin vefat etmesine neden olmuştur. Amerikan halkı bu saldırılara tepki göstermiş ve dünyanın dikkati bir anda Amerika'ya dönmüştür. Terörizm artık dünya gündeminde ilk sıradadır. BM terörizmle ilgili kararlar almış, ABD Başkanı Bush teröre karşı savaş ilan etmiştir. Binlerce şüpheli terör suçundan tutuklanıp hapse konulmuştur. Amerikan ordusu Bin Ladin'in eğitim kamplarının bulunduğu Afganistan'a bombalı saldırılarda bulunmaya başlamıştır (Goldschmidt Jr.ve Davidson, 2018, s. 550). Amerika yönetiminin teorisine göre el-Kaide lideri Usame Bin Ladin saldırıların planlayıcısıdır. Dört yolcu uçağının kaçırılmasına ve ikiz kuleler ile Pentagon binasına saldırıların gerçekleştirilmesine neden olan Bin Ladin'dir. 11 Eylül olaylarının ardından İslam dini dünyada aşırılık ve radikalliğin kaynağı olarak görülmeye başlanmıştır. (Saynur Derman ve Haya, 2014).

Saldırılardan sorumlu tutulan Usame Bin Ladin 1957 Suudi Arabistan doğumludur. Zengin bir iş adamı olan babasının elli çocuğundan biridir. Asya, Avrupa ve ABD'de birçok şubesiyle petrol, kimya, sanayi, bankacılık, telekomünikasyon faaliyetlerinde bulunmaktadırlar. Saldırıların baş şüphelisi olan Bin Ladin şirketlerin başına geçtikten sonra Suudi riyalleri ve Amerikan silahlarıyla terör gruplarına destek sağlamış, sayılarının artmasına katkıda bulunmuştur. 1993 yılında Dünya Ticaret Merkezine yapılan saldırılardan da Bin Ladin sorumlu tutulmuştur (Hotak, 2017, s. 45).

14 Eylül 2011 günü Başkan George W. Bush, Dünya Ticaret Merkezi sahasında çalışan kurtarma görevlilerine hitap etmek için Manhattan'ı ziyaret etmiştir. Ardından Washington Ulusal Katedrali'nde konuşma yapan Başkan, yapılan bu saldırılara yanıt verileceğini ve dünyayı kötülükten kurtaracağını belirtmiştir. Bunun yanı sıra ulusal bir olağanüstü hâl ilan etmiştir. Dünya çapında terörü finanse edenleri hedef almak ilk amaçlarından olmuştur (McBride, 2021). Bush'un 27 Eylül 2001 tarihinde yaptığı

konuşmasında da belirttiği gibi ABD'nin 11 Eylül sonrası dış politikası şöyle şekillendirilmiştir;

Komutamız altındaki her kaynağı -her diplomasi aracını, her istihbarat aracını, her yasa uygulama aracını, her mali etkiyi ve her gerekli savaş silahını- küresel terör şebekesini yok etmeye ve yenilgiye uğratmaya yönlendireceğiz. ...Teröristlerin finansmanını aç bırakacağız, onları birbirine düşüreceğiz, sığınacak yer kalmayana ya da huzur bulana kadar bir yerden bir yere süreceğiz. Ve terörizme yardım eden ya da güvenli sığınak sağlayan ulusların peşine düşeceğiz. Artık her bölgede her milletin bir karar vermesi gerekiyor: Ya bizimlesiniz ya da teröristlerle. Bugünden itibaren, terörizmi barındırmaya veya desteklemeye devam eden herhangi bir ulus, Birleşik Devletler tarafından düşman bir rejim olarak görülecektir. Milletimiz uyarıldı. Saldırıya karşı bağışık değiliz. Amerikalıları korumak için terörizme karşı savunma önlemleri alacağız (Stein, 2002).

Operasyonlara başlanılmadan önce ABD hükümeti, Rusya'nın da içinde olduğu pek çok ülkeyle görüşerek onaylarını almıştır. Böylelikle uluslararası arenada da yapılacak olan saldırıların meşru olması sağlanmaya çalışılmıştır. Böylece çoğu ülkenin desteği alınmış diğer devletlerle geliştirilecek olan istihbarat paylaşımlarının temelleri de atılmıştır (Güdek, 2017). Onayların alınması ve istihbarat ağının genişletilmesinin ardından 7 Ekim 2001 tarihinde, 20 yıl kadar sürecek olan savaş başlamıştır. İşgaller ilk olarak Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) kolektif öz savunma mekanizmasını çalıştırmasının ardından hava hareketleriyle başlamıştır (McBride, 2021). ABD ve Birleşik Krallık kuvvetleri Afganistan'daki hedefleri ortak hareketler yaparak saldırmışlardır. Ardından kara kuvvetleri de saldırılara başlamıştır. Kalıcı Özgürlük Operasyonu (Operation Enduring Freedom) olarak adlandırılan ABD liderliğindeki işgal,

yerel Taliban karşıtı güçler ve diğer koalisyon ülkeleri tarafından desteklenmiştir. Aralık ayına kadar Taliban hükümeti çökertilmiş fakat Bin Ladin yakalanamamıştır. 2003 yılında ise NATO uluslararası güvenlik operasyonlarının komutasını devralmıştır (McBride, 2021). 9 Aralık günü Kandahar teslim edilmiş, Taliban'ın son kalesi düşmüş ve Molla Ömer şehri terk etmiştir (Aparı, 2021). ABD kuvvetlerinin saldırılarının ardından Taliban daha fazla dayanamamış, son çekilme noktası olan Kandahar'ı teslim edince iktidardan da mecburi olarak çekilmiştir. Taliban koltuğu mecburi olarak Afgan Geçici Hükümeti'ne bırakmıştır (Çelik, 2021, s. 53). Rejim iktidarının son bulmasıyla ABD kuvvetleri Afganistan ve çevresindeki bölgelerde kaçan Taliban üyelerini kovalamaya başlamıştır.

2.1. ABD Dış Politikasının Belirleyici Kurumları

2.1.1. Beyaz Saray

ABD Başkanı George W. Bush, saldırılardan dört gün sonra 15 Eylül 2001 tarihinde yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında, savaştayız, teröristler tarafından Amerika'ya karşı açılmış bir savaş var ve buna cevap vereceğiz. Bunları kimlerin yaptığını bulacağız ve onları sakladıkları yerden çıkartarak adalete teslim edeceğiz diyerek terörizme karşı küresel bir propaganda yapmaya başlamıştır (Acet ve Doğan,2017, s. 60). Terör saldırılarının demokrasiye karşı gerçekleştirilen bir eylem olduğundan bahsetmiştir. Kısacası Beyaz Saray çatısı altında yapılan açıklamalarla saldırılara kesinlikle savaşla cevap verileceği, saldırıların sorumlularının Afganistan'da bulunduğunu ve militanlar ele geçirilene kadar savaşın devam edeceğini ifade etmişlerdir.

Bush 7 Ekim 2001'deki konuşmasında, ABD ordusunun, Afganistan'daki kamplara, gerilla askeri tesislerine yönelik saldırılara başladığını, operasyonlara

İngiltere'nin de katıldığını, Kanada, Avustralya, Almanya ve Fransa da dâhil olmak üzere diğer yakın dostlarının da operasyonlar ilerledikçe destek sözü verdiklerini, 40'tan fazla ülkenin hava yolları aracılığıyla transit veya iniş hakkının ABD'ye sağlandığını belirtmiştir. Dünyanın ortak iradesi tarafında desteklendiklerini ifade etmiştir (U.S. Government,2011, s.75). Bu doğrultuda ABD önderliğinde ve İngiltere'nin yardımlarıyla saldırıların faili olarak görülen Usame Bin Ladin'in saklandığı Afganistan'a yönelik 'Sonsuz Özgürlük Operasyonu' adı verilen operasyonlar başlatılmıştır (Acet ve Doğan,2017, s. 62).

Amerika'nın dış politika esasları bu dönemde 'liberal şahinler' ve 'yeni muhafazakarların' etkisiyle şekillenmiştir denilebilir. (Çelik,2021, s. 46). 11 Eylül saldırıları Amerika'nın uluslararası stratejisini şekillendirmesinde fırsat olarak da anılmaktadır. Uzun yıllar sürecektir olan barışın, refahın ve özgürlüğün sağlanması için çalışacaklarını aktarmışlardır. ABD'nin ulusal güvenlik stratejisi, değerleri ve ulusal çıkarları yansıtan belirgin bir Amerikan enternasyonalizmine dayandırılacaktır. İlerleme yolundaki hedefleri siyasi ve ekonomik özgürlük, diğer devletlerle barışçıl ilişkiler ve insan onuruna saygıdır. Küresel terörizmi yenmek için ittifaklarını güçlendireceklerini, düşmanların ABD'yi ve müttefiklerini kitle imha silahlarıyla tehdit etmelerini engelleyeceklerini, küresel ticaret yollarının genişleteceği, demokrasinin temel olarak alınacağı ve Amerika'nın ulusal güvenlik kurumlarının yirmi birinci yüzyıl zorluklarına uyumlu şekilde dönüştüreceklerini belirtmişlerdir (The White House, 2002).

George Bush, saldırıların ardından gerçekleştirdiği bir konuşmasında düşmanın ne olduğunu ve kim olduğu konusunda şunları ifade etmiştir;

11 Eylül'de özgürlük düşmanları ülkemize karşı bir savaş eylemi gerçekleştirdi. Amerikalılar savaşları bilirler- ama son 136 yıldır, 1941'de bir Pazar hariç, yabancı topraklarda savaşmışlardır. Amerikalılar savaşın zayıflıklarını

biliyorlar- ama barışçıl bir sabahta büyük bir şehrin merkezinde değil.. Amerikalılar sürpriz saldırıları biliyorlardı- ama daha önce binlerce sivile yönelik olmamıştı. Bütün bunlar bir gün içinde başımıza geldi ve başka bir dünyanın üzerine gece çöktü, özgürlüğün kendisinin saldırı altında olduğu bir dünya. Amerikalıların bu gece birçok sorusu var. Amerikalılar soruyor: Ülkemize kim saldırdı? Topladığımız kanıtlar, El Kaide olarak bilinen gevşek bağlantılı terör örgütleri koleksiyonuna işaret ediyor. Tanzanya ve Kenya'daki Amerikan büyükelçiliklerini bombalamakla suçlanan katillerden bazıları, USS Cole'un bombalanmasından sorumlu. Mafya suç için ne ise, El Kaide de terör için odur. Ama amacı para kazanmak değil; amacı dünyayı yeniden yapmak ve radikal inançlarını her yerdeki insanlara dayatmaktır (White House, 2001).

Hükümet saldırıların ardından yeni önlemleri hızlıca yürürlüğe koymuş ve Vatanseverlik Yasası oluşturulmuş. Polis ve istihbarat servislerine yeni yetkiler verilmiştir. Saldırılar aracılığıyla iç politikada yapılmak istenilen yenilikler yürürlüğe koyulmuştur. Yeni yasa kapsamında şüphelilerin süresiz tutuklanması ve alıkoyulması maddesi gibi dikkat çekici maddelerde bulunmaktadır. Yasanın verdiği yetkilerle kurulan mahkemelerde Müslüman olduğu belirlenen çoğu insan tutuklanmış ve alıkonulmuştur. Müslüman yabancıları kaydetmek için giriş-çıkış kayıt sistemi kurulmuş çoğu birey onur kırıcı durumalar altında kayıt altına alınmıştır. Hükümet için gönüllü casusluk, internet gözetimi, izin olmadan dinleme ve gözetleme gibi insan hayatını kısıtlayan uygulamalar hayata geçirilmiştir (Çukur, 2017). ABD nasıl meşru devlet mekanizmasının sağladığı güvenlik vaadiyle kendi toplumu üzerinde etkin bir kontrol yaratmışsa, aynı güvenlik taahhüdünden yola çıkarak bu kez küresel ölçekte bir kontrol sağlama eğilimine girmiştir (Çelik,2021, s. 47).

Dış politika kapsamında 2002 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde Amerika'nın amacının dünyayı sadece güvenli bir hale getirmek olmadığı, aynı zamanda daha iyi bir hale getirmek için yardımcı olmak ve diğer devletlerle barışa dayalı ilişkiler kurmak olduğu belirtilmiştir. Küresel terörizmi yenmek için ortaklarıyla her daim birlikte çalışacakları, olası saldırıları önlemek için hep beraber tek yürek olacaklarını dile getirmişlerdir (White House, 2002). ABD, terörizmi sonlandırmak için müttefikleriyle beraber çalışmaya devam edecektir. Terörizmin finans kaynakları da bulunacak ve iptal edilecektir. Ayrıca teröre finansör olanların mal varlıklarını donduracak, finansal sistemlere erişimleri hızlıca engellenecektir. Hayır kurumları veya vakıflar aracılığıyla terör örgütlerinin finanse edilmesi için örgüt üyelerinin ve destekçilerinin hareketleri kısıtlanacaktır (White House, 2002).

Amerikan Birleşik Devletleri, ortaya çıkan tehditleri engellemek amacıyla güç kullanmayacağını Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde ifade etmiştir. Ülkeler saldırganlığı önlemek için bir bahane olarak güç kullanmamalıdır. Fakat uygarlık düşmanları açık şekilde ve aktif olarak yıkıcı teknolojileri aradığı bu çağda tehlikelere karşı boş da durmamalıdır. Önleyici seçenekleri desteklemek amacıyla da şunları yapmayı planlanmaktadır; Tehdit nerede ortaya çıkarsa çıksın, doğru bilgi sağlamak için daha iyi, daha entegre istihbarat yetenekleri oluşturulacaktır, tehditlerin ortak bir değerlendirmesini oluşturmak için müttefiklerle yakın iş birliği yapılacaktır, askeri güçler dönüştürülmeye devam edilecektir, eylemlerin amacı her zaman ABD'ye ve müttefiklerine yönelik belirli tehditleri ortadan kaldırma amaçlı olacaktır, son olarak eylemlerin nedenleri açık, haklı sebeplere dayalı olacaktır denilmiştir (The White House, 2002).

Yayınlanan bu belgeden öncesinde de Başkan Bush,

ABD, Afganistan halkına saygı duyuyor. Ne de olsa, Őu anda onun en bųyųk insani yardım kaynađı biziz; ama biz Taliban rejimini kınıyoruz. Sadece kendi halkını bastırmakla kalmıyor, terųristlere sponsorluk, barınak ve tedarik yaparak her yerde insanları tehdit ediyor. Taliban rejimi cinayete yardım ve yataklık ederek cinayet iŐliyor

diyerek Afganistan'a karşı değil, Taliban'a karşı savaŐacaklarını belirtmişlerdir (White House, 2001).

2002 Ulusal Gųvenlik Stratejisi belgesinde ABD, Afganistan'ı sadece siyasi anlamda deđil her konuda kalkındıracađını da taahhųt etmektedir. Bu amaç çatısı altında ulusal reform konusunda zorluk yaŐayan ųlkelere kaynak sađlayacaktır. ABD adaletle, insanlara yatırım yapacađını ve ekonomik ųzgųrlųđų teŐvik edeceđini ifade etmiŐtir. Onlara gųre hųkųmetler yolsuzlukla mųcadele etmeli, temel insan haklarına saygı gųstermeli, hukukun ųstųnlųđųnų benimsemeli, sađlık ve eđitime yatırım yapmalı, sorumlu ekonomik politikalar izlemeli ve giriŐimciliđi sađlamalıdır. Dųnya Bankası ve diđer kalkınma bankalarının yaŐam standartlarını yųkseltmedeki etkinliđi arttırılmalıdır. Dųnyadaki yoksullukla mųcadele etkili hale gelmelidirler. ABD, dųnya çapında yaŐam standartlarını yųkseltmenin ve yoksulluđu azaltmanın anahtarı, ųzellikle en yoksul ųlkelerde ųretkenlik artıŐını arttırmak olduđunu ifade etmektedir.

Eđitim, sağlık, yųnetim gibi alanlardaki iyileŐtirmeler gibi ekonomik verimliliği arttıran faaliyetlere odaklanmaları için çok taraflı kalkınma bankalarına baskı yapmaya devam edeceklerini sųylemiŐlerdir (The White House, 2002). Kredi yerine hibe Őeklinde sağlanan kalkınma yardımlarının miktarını arttırılmalıdır. Ticarete ve yatırıma açık toplumlar ABD'ye gųre ekonomik bųyųmenin gerçek motorlarıdır. Devlet yardımı artsa bile, kalkınma için çođu para ticaretten, yerli sermayeden ve yabancı yatırımdan

gelmelidir. Etkili bir strateji bu akışları da genişletmeye çalışmalıdır. Serbest piyasalar ve serbest ticaret, ulusal güvenlik stratejimizin temel önceliklerini. Tarımsal kalkınmaya devam edilmelidir (The White House, 2002).

Ekonomik faaliyetlerin yanı sıra Afganistan gibi ülkelerde halk sağlığı da güvence altına alınmalıdır. HIV/AIDS, sıtma ve tüberküloz gibi salgın ve pandemilerden etkilenen ülkelerde, bu belalar kontrol altına alınana kadar büyüme ve gelişme tehdit altında olacağı ifade edilmiştir. Gelişmiş dünyanın kaynakları gereklidir, ancak yalnızca önleme programlarını destekleyen ve etkili yerel altyapı sağlayan dürüst yönetim ile etkili olacaktır. Amerika Birleşik Devletleri, BM Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından düzenlenen yeni küresel HIV/AIDS fonunu ve bu fonun önlemeyi geniş bir tedavi ve bakım stratejisiyle birleştirmeye odaklanmasını güçlü bir şekilde desteklediğini de belirtmiştir (The White House, 2002). Okuryazarlık ve öğrenme, demokrasi ve kalkınmanın temeli olduğu söylenmiştir. Amerikan Birleşik Devletleri, eğitimin sisteminin hastalıklar yüzünden harap olduğu bu ülkeye bilgi teknolojilerini de taşımayı hedeflemiştir. Dünya Bankası kaynaklarının yalnızca yüzde 7'sinin eğitime ayrılmış olması ABD'ye göre az bir orandır. Bu oran büyütülmelidir (The White House, 2002).

Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin 2006 Mart tarihinde güncellenen halinde ABD'nin güvenlik stratejisi şu ifadelerle belirtilmektedir;

Bugün ABD'nin karşı karşıya olduğu güvenlik ortamı, daha önce karşılaştığımızdan oldukça farklıdır. Yine de Birleşik Devletler Hükümetinin ilk görevi her zaman olduğu gibi Amerikan halkını ve Amerika çıkarlarını korumaktır. Bu görevin, hükümeti, tehditler ciddi zararlara neden olmadan önce, ulusal gücün tüm unsurlarını kullanarak, önceden tahmin etmeye ve karşı koymaya mecbur etmesi, kalıcı bir Amerikan ilkesidir. Tehdit ne kadar büyükse, problemi çözmemekte o kadar büyük risk olur. Düşman saldırısının zamanı ve

yeri konusunda belirsizlikler olsa dahi, kendimizi korumamız mecburidir. Kitle İmha Silahlı bir terör saldırısından daha büyük birkaç tehdit bulunmaktadır. Düşmanın bu tür muhalif eylemlerini önlemek veya engellemek için gerekirse Amerikan Birleşik Devletleri önleyici olarak özünde olan meşru müdafaa hakkını kullanan hareketlerde bulunacaktır. Ortaya çıkan tehditlere karşı Amerikan Birleşik devletleri her durumda zor kullanmayacaktır. Ve hiçbir ülke, saldırganlık bahanesi olarak asla kullanılmayacaktır (The White House, 2006).

2.1.2. Dışişleri Bakanlığı

11 Eylül saldırıları ardından AB'nin saldırılara ilk cevabı ABD'ye tam destek verileceği yönünde olmuştur. Saldırıların ertesi günü bir bildirge yayınlayan AB, terör saldırılarını kınamış ve ABD hükümeti ile halkını koruyacaklarını, onlarla dayanışma içinde olacaklarına karar vermiştir. Saldırıları AB nezdinde tüm insanlığa yapılmış olarak kabul edilmiştir. Ayrıca AB, uluslararası terörizmle mücadele de ABD ile yakın temasta olacağını belirtmiş, BM ve diğer uluslararası kurumlarında terörizmle mücadele ve finansal destek konusunda gerekli önlemleri uygulayacağını açıklamıştır. Uluslararası terörizme karşı çalışmalara yüklenen AB, 19 Ekim 2001 tarihli Gent zirvesi sonucunda saldırılar ve terörle mücadele için bildirge yayınlamıştır. Uluslararası terörizmle mücadele konusunda BM çatısı altında toplanılması, dünya çapında bir koalisyon oluşturulması yönünde kararlar alınmıştır. AB ise ABD'nin Afganistan'da operasyonlar yapmasına destek olacaklarını eklemiştir. Avrupa Birliği Afganistan'a siyasi ve insani yardım temin edileceği sözünü de vermiştir (Özcan ve Yardımcı, 2005).

Başkan Bush saldırıların hemen ardından BM'nin kuruluş amacına göre hizmet edip etmeyeceğini sorgulamış ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni (BMKG) göre çağırmıştır (Acet ve Doğan, 2017, s.61). Olayın ertesi günü NATO bu saldırıları tüm

dünyaya yapılmış olarak kabul etmiş ve ABD'ye yardım edileceğini duyurmuştur (Çelik, 2021, s.41). Aynı hafta içinde 1368 sayılı kararla 9/11 saldırılarının kınanması, terörist faaliyetlere katılanların, yardım ve destek sağlayıcıların yargılanması gerektiği vurgulanmıştır. Güvenlik Konseyi'nin 1333 sayılı kararıyla ise Taliban ve el-Kaide örgütü hedef alınmış, üye devletler Taliban'ın önlenmesini sağlamakla sorumlu tutulmuştur (Tekel, 2011, s. 1360).

Ayrıca BM, BMGK'nin 1269 sayılı kararı kapsamında, tüm terör hareketlerinin kınanması gerektiği, terörizmle savaşta uluslararası tüm enstrümanların geliştirilmesini ve desteklenmesini, uluslararası terör eylemlerinin bastırılması gerektiğini ve tüm devletlerin bu amaç doğrultusunda uluslararası barış ve güvenlik için çalışmasını tavsiye etmiştir (BM,1999, S/RES/1269). 1373 sayılı kararla beraber ise 1269 ve 1368 sayılı kararlar tekrardan doğrulanmış ve terör örgütlerinin aşırılıklarına karşı ülkelerinin tamamı için endişelendiklerini, devletlerin, artan iş birliği ve terörle ilgili uluslararası sözleşmelerin tam anlamıyla uygulanmasını ve terör eylemlerini bastırmak için acilen birlikte çalışmalarını talep etmektedir. BMGK kararın sonunda karar kapsamındaki sorumluluklara uygun olarak, tüm kararın tam olarak uygulanmasını sağlamak için gerekli tüm adımları atma kararlılığında olduklarını ifade etmişlerdir (BM,2001, S/RES/1373).

ABD Dışişleri Bakanlığı, Sovyet Birliklerinin işgali zamanında Usame Bin Ladin'i destekledikleri yönünde iddialarla karşı karşıya kalmıştır. Fakat iddiaları inkar ederek adını dahi daha önce duymadıklarını ifade etmişlerdir. Gizliliği Biden döneminde kaldırılmış olan belgelerde o dönem ABD Pakistan Büyükelçisi William B. Milan, yine o dönem Pakistan Dışişleri Bakanı olan Shamsad Ahmad ile Usame Bin Ladin hakkında görüştüğü ve Bin Ladin'in iadesinin görüşülerek hızlı şekilde gerçekleşmesi gerektiğini vurguladığı görülmektedir (U.S. Embassy (Islamabad), 1998). 19 Ekim 1998 tarihinde

gerçekleştirilen gizli yazışmalarda ise Birleşmiş Milletlerin Afganistan'daki çalışmalarla koordineli olarak Suudi Arabistan, Pakistan ve Taliban'ı, Usame Bin Ladin'in iadesi konusunda işbirliği yapmaya zorlamanın yollarını tartıştığı ve Dışişleri Bakanlığı, ABD'nin Ladin'e karşı askeri müdahale hakkını saklı tuttuğu, Ladin'in giriştiği herhangi bir terör faaliyetlerinden de Taliban'ı sorumlu tutacağını açıkça belirtmiştir (U.S. Embassy (Islamabad), 1998).

Dışişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Müsteşarı Richard Boucher, "Lessons Learned Record Of Interview" belgelerinde açıkça ne yaptıklarını bilmediklerini, Afganistan'a el-Kaide'yi bitirmek için girdiklerini ardından Taliban'la da düşman olduklarını ve görevin sürekli olarak genişlediği ifade etmiştir. Afganistan'dan çıkmanın koşullarının olduğu ve sistematik bir devlet kurulmadan Amerika'nın Afganistan'dan çıkmasının mümkün olmadığı belirtilmiştir. Ulaşılabilir olanı başarmak yerine ise ulaşılmaz olanı başarmak için çalıştıklarını röportajda aktarmıştır (SIGAR, 2015).

Dönemin Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice 2001'de yaptığı bir konuşmasında Afganistan'da kurulacak olan demokratik devletin ABD'nin çıkarlarının bir kısmı olduğunu belirtmiştir. Bunu gerçekleştirebilmek için Taliban rejiminin bölgeden kaldırılıp, ABD kontrolünde bir devlet kurulması gerektiğini ifade etmiştir (Acet ve Doğan, 2017, s. 66).

2 Mayıs 2012 tarihinde imzalanmış olan Kalıcı Stratejik Ortaklık Anlaşmasında, ABD ve Afganistan arasındaki paylaşılan demokratik değerlerin korunması, teşvik edilmesi çatısı altında taraflar, demokratik değerlerin korunması ve teşvik edilmesine yönelik güçlü bir taahhüdü olduğu konusunda hem fikir olmuşlardır. Ayrıca Afgan Anayasasının değer ve ilkelerinin önemini altını çizmek gerekmektedir. Afganistan kapsayıcı ve çoğulcu demokrasiye olan güçlü bağlılığını yinelemelidir. Anlaşmaya göre Afganistan kendi bünyesindeki insani ve siyasi hakları koruma taahhüdünü unutmamalı

ve ülkenin bütünlüğünü ve kapasitesini güçlendirmelidir. Bu süreçte demokratik kurumlarını da sürece dahil etmelidir. Afganistan her türlü ayrımcılığa karşı çıkmalı, vatandaşları arasında ayırım yapılması da yasaklanmalıdır. Afgan Anayasasına göre tüm Afganlar güvence altına alınmalıdır. Kadınların toplumdaki temel rolleri ilerletilmeli, sosyal, politik, medeni ve kültürel hakların tamamından yararlanmalıdırlar.

Ayrıca taraflar arasında imzalanmış olan bu anlaşmayla uzun vadeli olarak güvenliğin geliştirilmesi de amaçlanmıştır. Bu bağlamda ABD kuvvetlerinin Afganistan'daki varlığı ve operasyonlarının amacı el-Kaide ve benzeri kuruluşların yenilgiye uğratılmasıdır. Taraflar bu durumu kabul etmeli, ABD halkının bu mücadelede yaptığı fedakarlıklar saygı duymalıdır. Afganistan da güvenlik ve istikrarı güçlendirmek için bölgesel ve uluslararası barış ve istikrar desteklenmelidir. Afganistan'ın egemenliğine, güvenliğine, toprak bütünlüğüne yönelik tehditleri caydırmak için El-Kaide ve ona bağlı kuruluşlar ile mücadele yeteneği geliştirilmelidir. Taraflar savunma ve güvenlikle ilgili yakın iş birliğini teşvik etmeye devam etmeyi de hedeflemiştir (U.S. Department of State. 2012).

2.1.3. Pentagon

11 Eylül saldırılarının ardından Beyaz Saray'dan yapılan ilk açıklamalarda Pentagon'un izleyeceği yol hemen hemen belirtilmiştir. Bu konuda George Bush oval ofiste yaptığı konuşmasında şunları söylemiştir;

Terörizmi yaşam tarzımıza yönelik bir tehdit olarak yenmenin tek yolu onu durdurmak, ortadan kaldırmak ve büyüdüğü yerde yok etmektir. FBI ajanlarından istihbarat ajanlarına ve aktif göreve çağırdığımız yedeklere kadar pek çok kişi bu çabaya dahil olacak. Hepsi teşekkürü hak ediyor ve hepimizin duaları var. Ve bu gece, hasarlı Pentagon'dan birkaç mil ötede, ordumuza bir mesajım var: Hazır olun. Silahlı Kuvvetleri uyarmak için aradım ve bunun bir nedeni

var. Amerika'nın harekete geçeceği saat geliyor ve siz bizi gururlandıracaksınız. Ancak bu sadece Amerika'nın savaşı değil. Ve tehlikede olan sadece Amerika'nın özgürlüğü değil. Bu dünyanın savaşı. Bu medeniyetin savaşıdır. Bu, ilerlemeye ve çoğulculuğa, hoşgörüyeye ve özgürlüğe inanan herkesin mücadelesidir (White House, 2001).

11 Eylül sonrasında Pentagon'un yaptığı çalışmalar Donald Rumsfeld'in gizli kalan notlarından analiz edilebilmektedir. Gizliliği sonradan açılmış olan belgelerde bulunan ve "Kar Taneleri" olarak geçen notlar, Pentagon'un savaş devam ederken dikte ettiği talimatlar ve yorumlardan oluşmaktadır. Bu belgeler üç başkanlık döneminin de savaşı sona erdirmedeki vaatlerinin başarısızlıklarını gözler önüne sermektedir (Whitlock, Shapiro, Emamdjomed, 2019).

Saldırlardan kısa bir süre sonra o dönemin Savunma Bakanı olan Donald Rumsfeld, Orta Doğu'da birlik kurma amacıyla geziye çıkmıştır. Bu Rumsfeld'in görev yaptığı dönemde bölgeye yaptığı ilk ziyareti olduğundan dikkat çekmektedir. Bakan bölgedeki keşiflerine Arabistan, Umman, Mısır, Özbekistan ve Türkiye ile başlamıştır. Rumsfeld 7 Ekim gecesinde ise Afganistan ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaretlerdeki amaç Afganistan'ı çevreleyen ülkelerin ABD'ye olan desteklerinin arttırılmasını sağlamaktır. Bakan Rumsfeld, bölgedeki liderlerin ABD'nin Afganistan'daki çabalarına yardım etme isteklerini değerlendirmiştir. Pentagon'un gizliliği sonradan açılan bu ziyaret belgelerinde terörü destekleyen devletlerin elinde bulunan kitle imha silahlarının tehlikesinden bahsedildiği dikkat çekmektedir. Umman'daki görüşmesinde terör destekli medya haberlerinin engellenmesi gerektiği konusunda Sultan Kâbus ile görüşüldüğü kaydedilmiştir. Sonrasında Bakan, Mısır Cumhurbaşkanı Hüsnü Mübarek ile iletişime geçmiştir. Mısır'ın Afganistan konusundaki desteği o zamanlar büyük önem arz etmektedir. Çünkü ABD uçaklarını taşıyacak olan gemilerin geçişlerinin yapılacağı

Süveyş Kanalı'nın kontrolü Mısır'ın elindedir. Özbekistan'da ise ABD birliklerinin hava üslerinden birinin insani amaçlarla izin verilmesi sözünü aldığı aktarılmaktadır. Fakat Afganistan'da sadece Afganların savaşması gerektiği, hava saldırıları için kullanılmaması belirtildiği görülmektedir. Son olarak Rumsfeld'in, Türkiye Başbakanı Ecevit ile görüştüğü, Türkiye'nin Taliban'ı İslam toplumu için bir tehdit olarak gördüğü not edilmiştir. Türkiye'nin ABD ile iş birliği konusunda ısrarcı olduğu aktarılmıştır (Harper, 2015).

Saldırlardan sonra yapılan ilk hata, Bush yönetiminin Taliban'ı işgali sonrasında onları siyasi anlaşmanın dışında bırakma kararı alması olarak görülmektedir. Taliban'ın üst düzey liderleri Aralık 2001'de Karzai ile bir barış anlaşması müzakere etmeye çalışmışlardır. Silahlarını bırakmaya ve Karzai'yi Afganistan'ın meşru lideri olarak tanımaya istekli olmuşlardır. Fakat ABD Savunma Bakanı Donald Rumsfeld, bir basın toplantısıyla anlaşmayı iptal etmiştir. Bu ret cevabına rağmen 2002 ve 2004 yılları arasında, Taliban liderleri, siyasi sürece dahil olmak istemişlerdir. Ayrıca Karzai'yi de ulaşmak amacıyla iletişim kurmaya çalışmışlardır. Karzai bu çabaları ABD'li yetkililere iletmış fakat Bush yönetimi Taliban militanlarına müzakereleri yasaklamıştır. Sonunda, Taliban ile iletişim kurulmadan yeni hükümet kurulmuştur (Malkasian, 2020). 17 Nisan 2002 tarihli ve gizliliği sonradan açılmış olan Donald Rumsfeld'in notlarını içeren belgede de ABD'nin bölgeden ayrılması için gereken istikrar sağlanmadıkça ordunun Afganistan'dan asla çıkmayacağı belirtilmiştir (Rumsfeld, 2002).

Bunların yanı sıra, 2002 yılında Küba, Guantanamo'da bulunan ABD üssü, Taliban veya el-Kaide ile ilişkisi olduğu düşünülen kişilerin tutuklu olarak bulundurulması amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Savunma Bakanlığı'nın kurduğu bağımsızlığı bulunmayan özel askeri mahkemeler bu kampta yargılamaları gerçekleştirmiştir. Bazı tutukluların ise yargılama olmadan bu kampta tutulduğu

bilinmektedir. Savunma Bakanlığı aldığı eleştirilere karşı ABD dışında olduğu gerekçesiyle bu esir kampının ABD yasaları kapsamına girmediğini ileri sürmüştür. Ayrıca sorgulama sırasında tutuklulara işkence edildiği ve bu durumun Cenevre Sözleşmesine aykırı olduğu savunulmuştur. Bush yönetimi Taliban ve el-Kaide'nin sözleşmeyi imzalamadığını öne sürerek tutuklu teröristleri bu haklardan muaf tutmuştur (Nikolaenko, 2019, s. 29).

ABD'nin Afganistan'daki varlığı her ne kadar başarısız olarak görülse de Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü şefi, Ordu Generali John Campbell, Taliban'ın 2001'deki yenilgisinin ardından Afganistan'ın ayakta profesyonel güvenlik güçleri yoktu, demiştir. Ayrıca, on yıl boyunca, Afgan ortaklarımız ve biz, 350.000'den fazla personelden oluşan oldukça yetenekli bir Afgan ordusu ve polis gücü oluşturduk, diyerek ABD'nin Afganistan'daki görevlerini başarıyla ifa ettiğini savunmuştur (Thompson, 2014).

ABD Kuvvetleri'nin son komutanı olan Austin S. Miller, Afganistan'daki temel hedef olarak şunları söylemiştir;

Afganistan'daki temel hedefimiz, teröristleri Afganistan'ı ABD'yi veya uluslararası toplumun diğer üyelerini tehdit etmek için bir daha asla güvenli bir sığınak olarak kullanmamalarının sağlanması olduğunu anlıyorum. Siyasi mutabakat koşulları yaratmak için askeri baskısının gerekli olduğuna inanıyorum. General Joseph Votel ise yapılan bu askeri baskı ile Taliban'ın gelir yaratmasına yönelik olacağını ve böylelikle büyük ilerleme kaydedeceklerini aktarmıştır. Fakat bu stratejik hamlelere rağmen Afgan hükümeti Kasım 2015'ten beri Taliban'a karşı güç kaybetmeye başlamıştır. Son dönemde ise artık bölgede olanlara dair herhangi bir değerlendirmenin yapılmadığı, bölge kontrolüne ilişkin

verilerin ordu tarafından sağlanmadığı hatta Pentagon'un muhtemelen utanç verici olabilecek bilgileri sakladığına dair suçlamalar ortaya atılmıştır (Schroden, 2019).

Saldırıların üzerinden çokça zaman geçmesine rağmen ABD'nin Afganistan'ı işgal etmenin mantığını anlamadığı ve misyon karmaşası yaşadığı sonradan gün yüzüne çıkan bu belgelerden anlaşılmaktadır. Savaşın gizli yanını oluşturan gizli görüşmelerde, ABD ve müttefiklerinin, el-Kaide ve 11 Eylül ile pek alakası olmayan yönlere saptıklarını itiraf ettikleri açıktır. Orijinal görevi genişlettikleri, işleyişini anlamadıkları bir ülke hakkında kusurlu savaş stratejileri benimsediklerini söylemişlerdir (Whitlock, 2019).

8 Eylül 2003'te Savunma Bakanı Steve Cambone'ye iletilen not da ise henüz kötü adamların kim olduğuna dair herhangi bir fikrin olmaması ise dikkat çekmektedir. Pentagon bölgede ne için var olduğunu maalesef anlayamamıştır (Whitlock,Shapiro,Emamdjomed, 2019). Tüm bunların neticesinde ABD sonu gelmeyen uzun bir savaşla yorulmuş, sonuç ise alınamamıştır. Dahası bu savaş Irak işgaliyle devam etmiş ve tüm dünya bu süreçten bir hayli etkilenmiştir. Kime karşı savaştığı konusunda dahi eksik malumatla yola çıkan ABD, Biden yönetimiyle beraber de bölgeyi Taliban'a teslim etmiş ve Afganistan macerasına son vermiştir.

Amerikan Üniversitesi'nden Adalet, Hukuk ve Kriminoloji bölümünde Uzman olarak görev alan Tricia Bacon ise ABD'nin tutumlarını şöyle değerlendirmiş; Amerika'nın 11 Eylül sonrası uygulamaya koyduğu pek çok güvenlik önlemi sayesinde, denizaşırı ülkelerden çok az sayıda saldırı geldi. Bu önlemler arasında, İç Güvenlik Bakanlığı, Ulusal İstihbarat Dairesi Başkanlığı ve Ulusal Terörle Mücadele Merkezi'nin oluşturulması gibi önlemler de vardı. Dolayısıyla bu tehdide odaklanmak ve karşı mücadele yapmak için birçok kurum devreye girdi.

Terör örgütleriyle bağlantılı kişilerin denizaşırı ülkelerden Amerika'ya girmeleri çok daha zor hale geldi. Amerikan hükümetinin yurtiçindeki saldırıları önleme konusunda çoğu kez başarılı olduğunu düşünüyorum. Denizaşırı bazı bölgelerde saldırılar artarken Amerika'da saldırıları engellemeyi başarmak hem iyi hem kötü yanları olan bir durum (Şahinkaya ve Timoçin, 2021).

2.2. ABD'nin Afganistan Politikasının Belirleyicileri

ABD Dışişleri Bakanlığı, Beyaz Saray, Pentagon arasındaki koordinasyon ve çalışmalarında değerlendirilmesi gerekmektedir. Bakanlıklardan yapılan açıklamalar ve uygulamalar arasındaki farklılıklar irdelenmelidir. Beyaz Saray önderliğinde yapılan açıklamalarda sürekli olarak ulusal ve uluslararası refahın sağlanması amacıyla Afganistan'da bulunulacağını ifade edilmiştir. Dönemin Dışişleri Bakanı Rice ise Afganistan'da kurulacak olan zoraki demokratik devletin ABD'nin çıkarlarının bir kısmı olduğunu söylemiştir. Çıkarların ön planda olduğu bir savaşta refahın kime göre olacağı da açıktır. Dışişleri Bakanlığı Halkla İlişkiler Müsteşarı olan Richard Bouncer'ın açıkça ne yaptıklarını bilmediklerini ifade etmesi sürecin nasıl ilerlediğini göstermektedir.

Beyaz Saray'ın saldırıların hemen ardından yaptığı açıklamalarda doğrudan FBI ajanları, istihbarat ajanları ve ABD ordusundan bahsetmiştir. Ardından ılımlı tavırlar sergilenmiş ve bu durum kafa karışıklığına neden olmuştur. Bu tutarsızlıklar Beyaz Saray bağlamında kalmamış, Dışişleri Bakanlığı ve Pentagon'da bu minvalde hareket etmiştir. Orduya hazır olunması gerektiği mesajı verilmiş, harekete geçecekleri saat için beklmeleri gerektiği ifade edilmiştir. Afganistan'da verilecek olan bu savaşın ABD halkını gururlandıracağı söylenmiştir. Aynı ifadelerin içinde hoşgörü ve özgürlüğe dair terimlerin kullanılması ise manidardır. Bu üç kurumun söylemsel anlamda tutarsızlığı olduğu gibi kendi aralarında da iletişim anlamında tutarsızlıklar sergilediği söylenebilir.

Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde ise ortaya çıkan tehditleri engellemek amacıyla güç kullanılmayacağı ifade edilmiştir. Fakat Pentagon tarafından gerçekleştirilen harekatlarda sadece militan gruplara karşı değil sivillere de zarar verilmiş ve orantısız güç kullanılmıştır. Entegre istihbarat kaynakları oluşturulmaya çalışılmış fakat Dışişleri Bakanlığı, Beyaz Saray ve Pentagon savaş süresince bilgi, belge paylaşımında başarılı olamamıştır. Adaletle insanlara yardımda bulunacağını, ekonomi ve yatırımları destekleyeceklerini her açıklamasında ifade eden üç bakanlıkta aynı hedef doğrultusunda, aynı misyonla ilerleyememiştir. Dış güçlerin etkin olduğu Afganistan topraklarında Pentagon tüm hızıyla savaşırken, Dışişleri Bakanlığı'nın bölgede yatırımlara kalkışması mümkün değildir. Beyaz Sarayın ise bölgedeki gerçekleri ısrarla görmemesi ve savaşın her yılında büyük yol kat ettiklerini iddia etmesi inandırıcı olmamaktadır. Savaşın 20 yılı boyunca Afganistan'da askeri, siyasi ve ekonomik anlamda bir gelişimin yaşanmadığı göz önündedir. Hatta Taliban'ın sonunda tekrardan iktidarı zorla ele almış olması herhangi bir gelişimin olmadığını açık kanıtıdır.

2 Mayıs 2012 tarihinde imzalanan Kalıcı Stratejik Ortaklık Anlaşmasında, Afganistan'ın bünyesinde barındırdığı sivil halka yönelik insani ve siyasi hakların korunması gerektiği konusunda taahhüt yinelenmiştir. Anlaşmada yinelenmesine rağmen bu hakların korunması konusunda savaş sona erene kadar Pentagon veya Dışişleri Bakanlığı işe yarar herhangi bir hamlede bulunmamıştır. 2016 yılında güncellenen Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesinde ise her defasında belirtildiği gibi ABD hükümetinin kendini korumasının mecburi olduğu ifade edilmiş, bu amaç uğruna zor kullanılmayacağı sözü verilmiştir. Bu söz 2020 yılında sözde savaş sona erene kadar maalesef tutulmamıştır. Taraflar arasında yapılan her anlaşmada uzun vadeli olarak güvenliğin sağlanması amaçlanmış ama Afganistan halkı için iç güvenlik sağlanamamıştır. Taliban'ın zorla iktidara gelmesiyle beraber Afganistan halkı için güvenlik bir hayal

olmuştur. Kısacası belgelerde taahhüt edilenin aksine tüm süre. ABD'nin çıkarları üzerine kurulmuş, Afganistan göz ardı edilmiştir.

3. AFGANİSTAN SAVAŞININ GELİŞİMİ VE SONU

3.1. Bush Dönemi

Cumhuriyetçi Parti'nin yani ABD'nin, Orta Asya ve Orta Doğu'da aktif olarak hareket etmeye başladığı dönem Dwight Eisenhower'ın başkanlığı dönemidir. İkinci Dünya Savaşı'nın ardında İngiltere'nin bıraktığı hakimiyet boşluğunu doldurabileceğini düşünen ABD'de bölgede etkin olmaya başlamıştır. 1956 yılında Eisenhower Doktrini ile başlayan Orta Doğu sürecinde, bölgedeki ülkelere ekonomik ve askeri yardımlar yapılması, komünizm tehdidine karşı yardım edilmesi, yardım talebinde bulunan ülkeler adına ABD silahlı kuvvetlerinin kullanılması ve bu amaçla üç yıl süreyle her yıl 200 milyon dolar harcama yapmak amacıyla Amerikan Kongresi'nden yetki istenmiştir. Daha sonrasında Orta Doğu bölgesinde ABD etkisi Nixon ile tekrardan Cumhuriyetçi Parti ile devam etmiştir. Nixon, Eisenhower'dan farklı olarak bölgedeki çatışmalara doğrudan değil, dolaylı olarak askeri ve ekonomik katlılarla bulunabileceklerini aktarmıştır. Kısacası Nixon bölgede refahın sağlanmasının sorumluluğunu bizzat bölgede olan ülkelerin elinde olacağını ifade etmiştir. Bu açıdan bakıldığında bölgedeki bugünkü politikaların temeli Nixon döneminde atılmıştır (Kepsutlu, 2020, s. 201). Cumhuriyetçi Parti'nin esas temel aldığı ve ulaşmaya çalıştığı şey Orta Doğu, Orta Asya politikası çerçevesinde ABD'nin kendi çıkarlarının artırılması, dünya siyaset sahnesinde başrole sahip olması ve bu rolün devamlılığının sağlanmasıdır (Kepsutlu, 2020, s. 204).

11 Eylül saldırılarının ardından ABD dış politikası, 43. Başkan olan George W. Bush adıyla anılan Ulusal Güvenlik Stratejisi yani Bush Doktrini ilkeleri bağlamında yeniden şekillenmiştir (Dündar, 2018, s. 52). 43. Başkan dış politikada çalışma arkadaşı olarak Soğuk Savaş döneminde görev yapmış olan D. Rumsfeld, D. Cheney, P. Wolfowitz, R. Armitage, S. Hadley gibi tecrübeli kişileri seçmiştir. Dick Cheney Başkan

Yardımcısı, Wolfowitz Savunma Bakanı Yardımcısı, Armitage Dışişleri Bakanı Yardımcısı, Hadley ise Ulusal Güvenlik Danışmanı olarak görev yapmıştır (Hotak, 2017, s. 51). Bu kadroyla çalışmalarına başlayan Bush'un dünya teorisi ise, bu dünyanın tek kutuplu ve gelecek yıllar boyunca da o şekilde kalacağı, o zamanlar sorgulanmadan kabul edilen dünya görüşüne dayanmıştır (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 148). Bush döneminde Başkan yardımcısı olarak görev yapan ve 1992 yılında Savunma Bakanı olan Dick Cheney tarafından hazırlatılan Savunma Politikası Rehberi'nde, rakip bir süper gücün ortaya çıkmasının engellenmesi ve Amerika'nın çıkarlarının korunması gerektiği vurgulanırken taslağın basına sızmasıyla bu rehber tepki almıştır. Daha sonrasında uygulanması ertelenmiş ama Bush döneminde, Bush Doktrininin temelini oluşturmuştur (Kepsutlu, 2020, s. 203). Bu öğreti doğrultusunda diğer ülkelere örnek olacak şekilde Amerika'nın politikaları ön plana çıkarılmalıdır. Herhangi bir amaç olmadan olan her olaya dahil olmak zaman kaybından başka hiçbir işe yaramayacaktır. ABD'nin hedefinin belirli amaçlar üzerinde ve sınırlı sayıda konularla meşgul olunması gerektiği savunulmaktadır. Amaçlanan bu hedeflere idealizm ve realizm ilkeleri temel alınarak ulaşılabileceği düşünülmektedir (Hotak, 2017, s. 51). Açık şekilde Bush döneminde bu öğretilerin ön planda olacağı ilan edilmiştir.

ABD'nin George W. Bush'un yönetimdeki ilk ayları sakin geçmiştir. Amerikan halkı ülke içindeki problemlerle ve ekonomik sorunlarla ilgilenmektedir. Böyle bir durumda herkesin beklentisi uzun süre devam edecek olan küresel istikrar dönemine giriş yapmış olmaktadır (Hook ve Spainer, 2021). Fakat bu beklenti 11 Eylül terör saldırılarıyla birlikte tamamıyla değişmiştir. Saldırıların ardından ABD hükümeti, Afganistan'da saldırılardan sorumlu tutulan terör örgütüne karşı savaşa kararı almıştır. Başkan George W. Bush, 18 Eylül 2001'de, 11 Eylül saldırılarını planlayan, yetkilendiren, gerçekleştiren veya yardım eden herkese karşı gerekli ve uygun olan tüm gücü kullanması için başkana

yetki veren ortak bir kongre kararını imzalamıştır. Yönetim başlangıçta El-Kaide ve Afganistan'daki Taliban'ın peşine düşmek için Askeri Güç Kullanım Yetkisini (AUMF) kullanmış daha sonrasında dünya çapında El-Kaide ile ilişkili tüm güçleri içerecek şekilde operasyonlar genişletilmiştir (McBride, 2021).

Başkan Bush'un 20 Eylül 2001 tarihinde Kongre Birleşik Oturumunda gerçekleştirdiği konuşmasında, Taliban'ın El-Kaide liderlerinin tamamını acilen ABD'ye iade etmesini talep etmiş, terörist yetiştiren ve barındıran kampların kapatılmasını ve bölgedeki denetimin ABD'ye devredilmesini istemiştir (Çelik, 2021, s. 42). Aslında Bush yönetimi Afganistan'ı tekrardan inşa etmek için tarihteki Marshall Planına benzer bir çaba ve rol üstlenmeye yeltenmiştir (Acet ve Doğan, 2017, s. 67). Bazı talepler Taliban tarafından olumlu karşılanmış olsa da savaşa karşı çözüm konusunda ABD uzlaşmacı olmamış Bush Doktrini kapsamında uzlaşmadan çok ABD'nin hegemonya olduğu bir Afgan yönetimi kurulmaya çalışılmıştır (Çelik, 2021, s. 42). Bush Doktrini olarak bilinen bu yeni dış politikada, ABD güvenliğine ve çıkarlarına karşı tehditler harekete geçmeden önce kaynağın bulunup yok edilmesi yani önleyici savaş stratejisinin benimsenmesi amaçlanmıştır. Bu doktrin çerçevesinde, ABD'nin ve ortaklarının güvenliğinin sağlanması, legal veya illegal askeri güç oluşumlarının engellenmesi ve Amerikan karşıtlarının caydırılması, her türlü tehlikesinin ortadan kaldırılması hedeflenmiştir (Ataman, 2006, s. 412). Teröre karşı küresel savaş bağlamında ABD'yi gelecekteki saldırılardan korumak amacıyla İç Güvenlik Ofisi'ni kurmuştur. Soğuk Savaş döneminde benimsenmiş olan caydırma ve çevreleme stratejisi, Bush öğretisiyle beraber önleyici savaş stratejisi temelinde yeni bir dış politika benimsenmiştir. Yeni dış politikaya göre ABD'nin güvenliğine karşı yakın, doğrudan olan veya olmayan potansiyel tüm tehditler, harekete geçmeden önce engellenecektir. Öğretinin temelinde ise demokrasi ve özgürlük değerlerinin yayılması amaçlanmaktadır (Dündar, 2018, s. 53).

Afganistan'daki Taliban hükümetinin Bin Ladin'de dahil olmak üzere topraklarındaki tüm El-Kaide üyelerini teslim etmesini talep etmişlerdir. Sonrasında Vatanseverlik Yasasıyla beraber terörle mücadele yetkileri genişletilmiştir. Bu kapsamlı yasa tasarısı, kolluk kuvvetlerini ve istihbarat teşkilatları arasındaki iş birliğini güçlendirecek hükümler içermektedir. Yasa tasarısının yanı sıra Bush yönetimi 19 Kasım 2001'de havaalanlarının güvenliği hedeflenerek Federal Ulaştırma Güvenliği İdaresi'ni oluşturmuştur. Yeni yolcu güvenliği prosedürü ve kısıtlamaları kapsamında bagaj taramaları, vücut taramaları, kişisel elektroniklerin daha fazla incelenmesi gibi önlemler alınmıştır (McBride, 2021). 2000 yılındaki Başkanlık kampanyası sırasında zaten Bush ve danışmanları, ulus inşası ve demokrasinin teşviki gibi idealist kavramlar üzerinde büyük gücün realizliğinden (great-power realizm) yana olduklarını açıkça belirtmişlerdir (Carothers, 2003).

Başkan Bush döneminde, dış politika konusundaki çalışmalarda ve Bush Doktrinin temelini oluşmasında yeni muhafazakarların etkileri de göz ardı edilmemelidir. İran, Irak, Sudan'a karşı ABD'nin koruyucu rol üstlenmesi konusunda parti politikasını etkileyen yeni muhafazakârlar, George H. W. Bush ve oğlu zamanında Amerikan dış politikasını şekillendiren “şer rejimleri/şeytani rejimler” kavramlarını ilk defa kullanan grup olmuştur (Kepsutlu, 2020, s. 202). Yeni Muhafazakârlar parti politikasını da İran, Irak ve Sudan'a karşı ABD'nin koruyucu rol üstlenmesi konusunda etkilemiştir. George H. W. Bush ve George W. Bush döneminde Amerikan Dış Politikasına kattıkları “şer rejimleri/şeytani rejimler” kavramlarıyla da çokça anılmışlardır. Bush Doktrini'ni anlamak için dayandığı kaynak olan Yeni Muhafazakârların düşünceleri de anlaşılmalıdır (Kepsutlu, 2020, s. 202). Onlarda Amerika için iyi olanın, tüm dünya için iyi olacağı düşüncesinde Cumhuriyetçi Parti'yle ortak bir çizgide hareket etmektedirler (Kepsutlu, 2021, s. 203). Bush Doktrini'nin

temelini kendileri gibi düşünmeyenleri dışlayan ve ordunun kullanılmasını şart koşan eylemler oluşturmaktadır. Bu düşüncelerin oluşmasında biz ve onlar ayrımını yapan Yeni Muhafazakârların etkisi oldukça fazladır (Kepsutlu, 2020, s. 207). Bush Doktrini'nin oluşmasında etkili olan bir diğer düşünce kuruluda 1997 yılında kurulmuş olan PNAC (Project for The New American Century)'dir. Onlarda ABD'nin dünya lideri olmasını, dış politikada etkili olunabilmesi için askeri desteklerin sağlanmasını savunmuşlardır. “Önleyici savaş” kavramının ortaya çıkmasında öncü olmuşlardır (Kepsutlu, 2020, s. 207).

Bush Doktrini'nin en çok dikkat çeken ve tartışılan kavramlarından biri ise “teröre karşı savaş” ilanıdır. İlk kez George W. Bush tarafından 20 Eylül 2001 tarihinde terörist olarak nitelendirilen gruplara ve onları destekleyenlerin tamamına karşı dünya çapında askeri, siyasi, hukuki çabayı ifade etmek amacıyla kullanılmıştır (Dündar, 2018, s. 53). Doktrinde haydut devletlerden ve bu devletlerin olumsuz özelliklerinde de bahsedilmektedir. Bu devletler kendi vatandaşlarına zulmederler ve ulusal kaynakları yöneticiler kendi çıkarları için kullanmaktadırlar. Uluslararası hukuka saygı duymazlar ve çoğunlukla uluslararası anlaşmaları ihlal ederler. Haydut devletler amaçlarına ulaşmak amacıyla kitle imha silahlarına sahip olma çabasındadırlar. Küresel anlamda teröre destek olan bu devletler insani değerleri hiçe sayarlar ve ABD'nin kendisinden, temsil ettiği değerlerden bütünüyle nefret etmektedirler. ABD ise doktrine göre dünya çapında teröristlere ve tiranlara karşı savaşarak barışı koruyacaklardır (Dündar, 2018, s. 54). George W. Bush'a göre teröre karşı mücadele küresel düzeyde her terörist grup bulunup, durdurulup ve mağlup edilinceye kadar son bulmayacaktır (Dündar, 2018, s. 55). Bush döneminde, ‘teröre karşı küresel savaş’ kavramı ABD dış politikasının temel felsefesi haline gelmiştir. Savaşı ulusal ve uluslararası mecrada legal göstermek isteyenler ise Taliban ve el-Kaide gibi örgütler üzerinden İslam’ı terörün temeli ilan etmiş, tarihsel ve

jeopolitik içeriği yok saymışlardır (Çelik,2021, s. 55). Bush yönetiminin uluslararası terörizme verdiği tepki son derece tartışmalı ve pahalı olmuştur. Tek bir siyasi rejim, kişi, inanç veya ideoloji olmadığını düşmanın sadece terörizm olduğu iddia edilmiştir (Dündar, 2018, s. 55). Kısa vadede 11 Eylül saldırıları ABD'nin Afganistan'a müdahale etmesine yol açmış olsa da bu saldırılar ABD'nin dış politikasını daha militarize etmiştir. Totaliter fikirlerin hâkim olduğu bölgeyi değiştirmek içinse radikal kararların alınması ABD'ye göre zorunludur (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 146). Bu noktada Bush Doktrini'nin "ön alma stratejisi" dikkat çekmektedir. Bu strateji ABD'nin çıkarlarını tehdit eden herhangi bir şeyi önlemek, ABD'nin egemenlik hakkı olduğunu savunur. Terörist devletlere veya oluşumlara henüz tehdit ortaya çıkmadan olası saldırılara karşı kuvvet kullanılması ve harekete geçilmesini ön görmektedir. George W. Bush 1 Temmuz 2002'de yaptığı konuşmasında, Soğuk Savaş dönemi güvenlik anlayışının artık değiştiğini ve tehditlerin tam olarak ortaya çıkmasını beklemeden önlemin alınacağı belirtilmiştir (Dündar, 2018, s. 55). 1 Haziran 2002'de Westpoint'te yaptığı konuşmada dış politikada benimsediğinin aksine barış ve özgürlüğü temel aldıklarını iddia etmiş ve Bush konuşmasına şöyle devam etmiştir;

Milletimizin davası her zaman Ulusumuzun savunmasından daha büyük olmuştur. Her zaman savaştığımız gibi adil bir barış için savaşıyoruz, özgürlüğü destekleyen bir barış için. Teröristlerin ve zorbalara tehditlerine karşı barışı savunacağız. Büyük güçler arasında iyi ilişkiler kurarak barışı koruyacağız. Ve her kıtada özgür ve açık toplumları teşvik ederek barışı genişleteceğiz (The White House, 2002).

ABD ulusunun iki önemli meselesinin takip edileceği bu konuda sabırlı, kararlı ve ısrarcı olunacağı Bush hükümeti tarafından belirtilmiştir. İlk olarak terörist kampları kapatılacak, teröristlerin hain planları yok edilecek ve teröristlerin adaletin önüne çıkması

sağlanacaktır. İkinci olarak ise kimyasal, biyolojik, nükleer silah arayışı içinde olanların önüne geçilecek ve bu teröristlerin veya rejimlerin ABD nezdinde dünyayı tehdit etmeleri önlenecektir (Dündar, 2018, s. 56). Bu hususta yine 1 Haziran 2002’de West Point, Newyork’ta yaptığı konuşmasında kimyasal, biyolojik ve nükleer silah arayışı ile ilgili konuşmuş, bu konudaki fikirlerini şöyle ifade etmiştir;

Özgürlüğe yönelik en büyük tehlike, radikalizm ve teknolojinin kavşağında yatmaktadır. Balistik füze teknolojisi ile birlikte kimyasal, biyolojik ve nükleer silahların yayılması... Bu gerçekleştiğinde, zayıf devletler ve küçük gruplar bile büyük ulusları vurmak için yıkıcı bir güce ulaşabilir. Düşmanlarımız bu niyeti beyan ettiler ve bu korkunç silahları ararken yakalandılar. Bize şantaj yapma, bize zarar verme veya arkadaşlarımıza zarar vermek istiyorlar. Biz de onlara tüm gücümüzle karşı çıkacağız.

11 Eylül sonrası doktrinle beraber gündeme gelen ve Birleşik Devletler’in teröre karşı açtığı savaşı meşrulaştıran “Başarısız Devlet (Failed State)” tanımı olmuştur. (Dündar, 2018, s.58) Bush Doktrini ’ne göre ABD, güçlü devletlerden daha çok çökmekte olan başarısız devletler tarafından tehdit edilmektedir. 11 Eylül saldırılarıyla beraber başarısız devlet olarak tanımlanan devletler terörizme yardım ve yataklık etmekle suçlanan ülkeler olmuştur. Doktrine göre başarısız devletler, teröristler için bir üst halini almış, teröristler için bir liman haline gelmiştir. (Dündar, 2018, s. 59) Bu limanlara yapılacak olan müdahalelerin ne zaman sonlanacağına dair George W. Bush 14 Eylül 2001’de yaptığı bir konuşmasında, teröre karşı verilen mücadelenin zamanlamasının ve koşullarının teröristlerin yok edilmesine bağlı olduğunu, mücadelenin ne zaman sona ereceğinin de Amerika tarafından belirleneceğini aktarmıştır (Dündar, 2018, s. 61).

Bush yönetimi ilk terör tutuklularını Küba'dan kiralanan askeri karakola Guantanamo Körfezi'ne göndermiştir. ABD Deniz Karakolu, Afganistan'da yakalanan şüpheli El-Kaide ve Taliban üyelerini tutmak için kullanılmıştır. Daha sonrasında 11 Eylül planlayıcı olduğu iddia edilen Halid Şeyh Muhammed'de dahil olmak üzere CIA'in kara listesinde bulunan birçok kişi bu karakola transfer edilmiştir. Bu tesis Bush yönetiminin terörle mücadele politikalarına yönelik uluslararası eleştirilere neden olmuştur. Tutuklulara uluslararası normları ihlal eden muamele ve işkence iddiası ABD yönetiminin suçlanmasına yol açmıştır (McBride, 2021).

Esasen Bush yönetimi 11 Eylül saldırılarından önce çok da gündemde değildir. Kendi seçim kampanyasında da çok ciddi bir terör tehdidi olmadığı sürece herhangi bir müdahalenin gerekmeyeceği söylenmiştir. Yönetim için esas önemli olan olası balistik füze saldırılarına karşı savunma sistemlerinin kurulması ve caydırıcılığın artırılmasıdır (Hotak, 2017, s. 52). “Ya bizdensiniz ya da teröristlerden” ifadeleriyle, ABD 11 Eylül'e kadar bölgede yürüttüğü politikalarını farklı bir boyuta taşımıştır. Bu yeni anlayış altında ulusal hukukun tanınmaması, kişisel güvenliğin korunması için küresel iş birliğini bir yana bırakıp tek taraflı hareket edilmesi, önleyici güvenlik tedbirlerinin alınması, saldırılmadan saldır prensibinin benimsenmesi bulunmaktadır (Kepsutlu, 2020, s. 206). ABD Başkanı George W. Bush saldırılardan bir hafta sonra kadar yaptığı bir açıklamasında el-Kaide'nin suçlanması için ellerinde yeteri kadar kanıt olduğunu dile getirmiş ve İngiltere'nin desteğini de edinmiştir (Kepsutlu, 2020, s. 212).

3.2. Obama Dönemi

Barack Obama'nın başkanlığa geldiği dönem, ABD için önemli dönüm noktalarındandır. Bir önceki başkan döneminde dış politikanın askeri, ekonomik ve ahlaki yasalara uygunluğu sorgulanır hale geldiğinden, Obama'nın zor bir başlangıç yaptığı söylenebilir. İlk siyahi Başkan olan Obama'nın göreve başlamasıyla da dış politikada

değişim beklentileri artmıştır. Obama ilk olarak ABD'nin iç politikalarını düzenlemek amacıyla çalışmaya başlamış ardından da dış politikada odak noktasını Ortadoğu'dan Asya'ya çevirmeyi hedeflemiştir. Amaç Amerika'ya dış politikada ayakta tutmaya çalışmaktır (Baylis, Smith, Owens, 2014, s.148). Bu süreçte ABD askerleri, 11 Eylül saldırılarından sorumlu olduğu düşünülen kişilerin, Afganistan topraklarında olduğunu düşündüğünden bölgede onlara karşı bir savaş yürütmektedir. Afganistan'daki savaşın yanı sıra İran'da da 11 Eylül'den sorumlu olduğu düşünülen şüphelilerle iletişim kurulduğu ve kitle imha silahları edinildiği bilgisine ulaşıldığından ikinci bir savaş tam hızıyla devam etmektedir. Esasen Başkan Bush döneminde başlamış ve devam eden bu iki savaş, devletin askeri, ekonomik kayıp vermesine neden olmuş, yeni Başkan Barack Obama'da bunlardan dolayı zor bir başlangıçla karşılaşmıştır (Nikolaenko, 2019, s. 4). Cumhuriyetçi Parti'nin iktidarı kaybetmesi ise savaş yanlısı bir tutumun toplumun çoğunluğu tarafından artık desteklenmediği kanısını ortaya çıkarmaktadır. Bundan dolayı Obama, bölge üzerinde yumuşak güç temelli bir dış politika tesis etmeye çalışmıştır. Suudi kanalı olan El-Arabia'ya verdiği ilk röportajında ABD'nin İslam dünyasına karşı olmadığını, kötü niyet beslemediğini ifade etmiştir (Hotak, 2017, s.68).

Genel olarak bakıldığında Başkan Obama'nın, Bush döneminin aksine bir dış politika izleyeceği, eski başkanın takındığı tavırlardan uzak kalacağı anlaşılmıştır. Fakat bu tutum askeri güç kullanmaya hazır olmadıkları anlamına da gelmemektedir (Baylis, Smith, Owens, 2014, s.148). Obama'ya göre İslam dünyasıyla olan problemler çözülmeli ve ABD ulusal değerlerine geri dönmelidir (Nikolaenko, 2019, s. 23). Obama görev teslim töreninde Irak ve Afganistan'a dostça yaklaşacaklarını belirterek ılımlı siyasetin sinyallerini vermiştir. Bir önceki başkan olan Bush'un aksine Obama BM veya NATO gibi örgütlerin ABD'nin hareket alanını kısıtladığını düşünmemekte ve kolektif çalışmaları desteklemektedir. Obama yönetimi, diğer örgütlere, ülkelere siyasi anlamda

danışmaktan ve onları dinlemekten kaçınmamaktadır. Hegemon olarak baskı yapmak yerine ılımlı politikalar izlemeyi tercih etmiştir. Ona göre yumuşak güce dayalı politika evrensel anlamda daha faydalıdır. Barışı sağlamak için bölgedeki diğer ülkelerle masaya oturmak Obama yönetimine göre oldukça mantıklıdır (Kepsutlu, 2020, s. 230). Toplamda sekiz yıl boyunca iktidarda bulunan Obama, bir önceki başkanın aksine, ABD'nin dış politikası konusunda daha ılımlı yaklaşımlar sergilediği söylenebilir (Nikolaenko, 2019, s. 23). Obama dış politikası kendinden önceki başkanların yanı sıra ABD'yi dış politikada daha yeni, uzlaşmacı bir noktaya taşımayı amaçlamaktadır. Obama yönetimindeki ABD'nin ilk dönemde görev yapan Dışişleri Bakanı Hillary Clinton yeni dönem dış politikası hakkında konuşurken belirttiği gibi, tek taraflı hareket etmeyecekleri açıktır. Eski dönemlerde gerçekleştirilmiş olan hataların tekrarlanmayacağı vurgusu yapılmıştır. Yeni dış politikanın temelinde ötekileştirme mevcut değildir. Clinton'a göre çok kutuplu dünyadan çok ortaklı dünyaya geçiş ABD'nin en yeni dış politikasıdır (Kepsutlu, 2020, s. 225).

Obama başkanlık döneminden öncesinde ABD'nin insani sorunlarla uğraşırken ordusunu kullanmayacağını belirtmiş ve güvenliği sağlarken diğer ülkelerle ortak çıkarlar düşünülerek hareket edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Terörizmle mücadelede askeri kuvvetler kullanılmalı fakat tek başına hareket etmemelidir (Kepsutlu, 2020, s.226). Barack Obama terörizmle savaş konusunda dünyanın diğer ülkelerinin de desteğini beklediklerini, savaş konusunda Afganistan ve Pakistan'ın daha aktif rol almaları gerektiğini belirtmiştir (Kepsutlu, 2020, s. 170-171). Ayrıca Başkan Obama, seçim kampanyaları yaptığı süreçte ve sonrasında savaşın esas cephesinin Afganistan'da olduğu belirtmiştir (Nikolaenko, 2019, s. 37). Esas terör faaliyetlerinin Afganistan'da sürdürüldüğünü, askeri ve maddi kaynakların birçoğunun Irak'ta harcandığından diğer bölgedeki savaşın kaybedildiğini düşünmüştür (Nikolaenko, 2019, s. 9). Maddi

kaynakların tamamen Afganistan'daki savaş için sarf edilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bir bölgede halihazırda zorlu bir savaş sürdürülürken, Irak'ta da savaş halinde olmak zaferi zorlaştırmaktadır. Bu fikir ayrılığının haricinde iktidar olmadıkları dönemde Demokrat Parti, Amerikan askerlerinin Afganistan'da kullanılması konusunda yapılan oylamada olumlu davranışlar sergilemiş ve NATO koalisyonuna destek vermişlerdir. 2008 yılında Demokrat Parti'den Obama'nın seçilmesiyle, Demokrat Parti Temsilciler Meclisi Başkanı Nancy Pelosi, Afganistan'daki askeri kuvvetlerin artırılması gerektiğini savunduklarını belirtmiştir (Kepsutlu, 2020, s. 169). Kısacası Obama yönetimi için esas kazanılması gereken savaş Afganistan bölgesinde sürdürülmektedir.

İlk başkanlık döneminde Barack Obama, Afganistan'a gönderilmek üzere 68.000 askerini daha görevlendirileceğini belirtmiş ve ilk olarak 21.000 asker Afganistan'daki üslere gönderilmiştir. Bunun yanı sıra Amerikan halkı Afganistan'daki savaşa olan ilgilerini kaybetmiş ve sıkılmaya başlamışlardır. Başta takındıkları tutumun yanı sıra Demokrat Parti, Afganistan hakkında fikir değiştirmiş ve çatışmaların son bulması gerektiğini dillendirmeye başlamıştır (Kepsutlu, 2020, s. 170). Ayrıca Obama, ABD'nin dış politikada benimsediği diplomasi ve savunma ikilisine, kalkınma politikalarını da eklemiştir. Akıllı güç adını verdikleri ve maliyeti azaltmayı temel alan dış politika anlayışına önem vermiştir. Bölgedeki dönüşümün daha az maliyetle gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (Hotak, 2017, s. 68). Bush döneminde Afganistan'ı sığınak olarak kullanan bu gruplara imtiyaz sağlanmayacağı, Taliban'ın kesinlikle yenileceği fikri, Obama'nın başkan seçilmesiyle beraber ortadan kalkmıştır. Obama dönemiyle beraber bölgedeki esas amaç Afgan hükümetini ve güvenlik güçlerini kuvvetlendirmek olmuştur (Malkasian, 2020). ABD, Orta Asya'da bölgesel kuvvetleri eğitmeyi, silahlandırmayı ve kendi toprakları için kendilerinin savaşmaları yönünde çalışılmıştır. Daha az maliyetle dönüşüm sağlamaya çalışan ABD, bu yolla ekonomik anlamda da risk almayarak dış

politikada tasarruf yoluna gitmiştir (Kepsutlu, 2020, s. 229). Aralık 2009'da Obama, ABD Askeri Akademisi'nde yaptığı konuşmada 30.000 askerin daha Afganistan'a göreve göndereceğini açıklamış, ABD ve ortaklarının sayısının da arttırılacağını duyurmuştur. Obama bu kararı açıklamış ve bir zaman çizelgesi oluşturarak 18 ay içinde bölgede bulunan fazlalık birliklerin evlerine döneceklerini taahhüt etmiştir. 18 aylık süre içinde ise Taliban ve diğer terör örgütlerinin yaptıkları tek şey birlikler ayrılana kadar saklanmak olmuştur (Whitlock, 2019).

Obama, 1 Aralık 2009 tarihinde AF-Pak Stratejisi'ni ileri sürmüş ve projeye göre bölgedeki hareketin genişletilmesi amaçlanmıştır. Hareket genişletilmesiyle beraber kontrol Afganistan hükümetine devredilecek, ABD birlikleri çekilecek ve Afganistan kendi kuvvetleriyle hareket edecektir. Afganistan askeri birlikleri hızlıca yetiştirilecek ve askeri birlikler kendi halkını kendi savunacaktır. Askerlerin kesin olarak çekilme tarihi ise Temmuz 2011 olarak belirlenmiştir (Nikolaenko, 2019, s. 37). Harekatın genişletilmesiyle beraber Taliban kuvvetleri arka plana itilmiştir ve ABD hükümeti ise El-Kaide ile ilgilenme fırsatı bulmuştur. Saldırlardan sorumlu tutulan Bin Ladin'in nerede saklandığı bulunmuş ve 2 Mayıs 2011'de İslamabad yakınlarında El-Kaide'nin lideri olduğu varsayılan Bin Ladin öldürülmüştür. Bunun sonucunda ABD, mevcut savaşta bir zafer kazanmış, eski itibarını pekiştirmiştir (Nikolaenko, 2019, s. 37). Fakat Pakistan'ı bu savaşta kendi yanına çekmek adına vaatlerde bulunan Obama, 2 Mayıs 2011'de Pakistan yönetiminin haberi olmadan Usame Bin Ladin'e karşı operasyon düzenlemiş ve öldürmüştür. Verdiği vaatlerin aksine davranışlar sergileyen ABD hükümeti güven eksikliğine de neden olmuştur (Kepsutlu, 2020, s. 170-171). Seçilmesinden öncesinde ve sonrasında da ortak hareket edilmesi gerektiği vurgusunu tekrarlayan Obama, Bin Ladin'in öldürülmesinde herhangi bir bilgilendirme yapmadan hareket etmiştir.

Obama yönetimindeki ABD hükümetinin esas planı, 2011 ortalarına doğru sayısı fazlaşmış olan askeri kuvvetlerini çekmek ve sonunda ülkenin tüm sorumluluğunu Afganlara teslim etmektir. Onlara göre El-Kaide tehdidi, Bin Ladin'in öldürülmesiyle de iyice azalmıştır. 22 Haziran 2011 tarihinde Obama, El-Kaide'nin önemli liderlerinin çoğunun yok edilmesiyle, Afganistan'dan kademeli olarak çekilmeye başlanılacağını açıklamıştır. 2011 yılının sonuna kadar 10.000, 2012 yılının ortalarına kadarsa 33.000 askerin evine dönmesi planlanmıştır. Artık amaç Amerikan askerlerinin savaşması değil Afgan güvenlik güçlerinin kendilerini savunmalarını sağlamaktır. Plana göre 2014 yılında bu amaca ulaşılmış olunmalıdır (Nikolaenko, 2019, s. 38). Bu amaç doğrultusunda 2013 yılına kadar 350.000'den fazla Afgan askeri polisi eğitilmiş, silahlandırılmış ve görev yerlerine gönderilmiştir (Malkasian, 2020). Ayrıca 2011 yılında yayınlanmış olan Terörle Mücadele Ulusal Stratejisi kapsamında El-Kaide ve diğer terörist gruplarla savaşmaya devam edileceği açıklanmıştır. Bu strateji bağlamında ABD'nin dış politikada süresiz olarak terörizmle mücadele edeceği belirtilmiştir (Nikolaenko, 2019, s. 38). Kısacası bölgeden temizlendiği düşünülen Taliban esasen Amerikan kuvvetlerin ayrılana kadar saklanmıştır. Başarılı olduğu düşünülen bu dış politika uygulamalarının sonunda Taliban, saklandığı sığınaktan çıkmış ve Afganistan için tekrardan tehlike haline gelmiştir. Tekrar eden bu döngü içinde ABD, askeri ve ekonomik anlamda büyük yenilgiye uğramıştır.

Başkanlık seçimlerini 2008 ve 2012 yıllarında iki kere kazanan Obama, toplamda sekiz yıl boyunca ABD'nin dış politikasını yenileme fırsatı elde etmiştir. Bu yeni dış politika ilkelerinin ilki 2010 yılında Ulusal Güvenlik Stratejisi belgesi çatısı altında ifade edilmiştir. İkinci belge ise 2015 yılında yine Obama'nın başkanlığında yayınlanmıştır (Nikolaenka, 2019, s. 15). Yayınlanan ilk Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre ABD'nin esas amacı dünya liderliğine tekrar ulaşmak olmuştur. Fakat ekonomik kriz şartları altında bu amaç sekteye uğramaktadır. Bundan dolayı ilk olarak ekonomik şartların yeniden

kuvvetlendirilmesi düşünölmüştür. ABD iç politikalara yoğunlaşarak, dış politikadaki maliyetleri düşürmeyi hedeflemiştir (Nikolaenka, 2019, s. 15). Burada ABD'nin esas amacı ise dünyanın her yerinde barışın desteklenmesiyle beraber ABD, elde edeceği çıkarları maksimize edecektir. Sağlanacak olan bu barışla beraber askeri yöntemlere başvurmak zorunda kalmayacaklar ve sonuç olarak da ekonomik anlamda kar elde edeceklerdir. Çünkü Obama'ya göre birçok ülke sorunlarını ABD'nin kaynaklarıyla çözmeye çalışmaktadır. Fakat artık ABD kendi çıkarlarını düşünmek zorundadır (Nikolaenko, 2019, s. 16). Ayrıca ABD, küresel sorunların çözölməsi amacıyla tekrar uluslararası topluma katılmayı düşünmektedir. Neo-liberal araçlara önem verilerek, diplomasi ve uluslararası ortaklıkların arttırılması planlanmaktadır. Obama yönetimi böylelikle iş birliğine önem verileceğini vurgulamıştır (Nikolaenko, 2019, s. 16). Kısacası Bush yönetiminin aksine, Obama'ya göre uluslararası kuruluşlardan tamamen vazgeçmek kesinlikle doğru değildir. Ona göre uluslararası yapıyı güçlendirebilir ve ortak hareket etmeyi kolaylaştırabilen kurumlardır (Nikolaenko, 2019, s. 17). Barışın ve refahın elde edilmesi ona göre bireysel olarak sağlanamaz. Tek bir bölgenin dahi huzur içinde yaşaması için kolektif olarak çalışmak ve ortak barışa ulaşmak her ülkenin ilk hedefi olmalıdır.

Obama başkan olmadan önce de ulusal güvenlik kavramının genişletilmesi hakkında konuşmuştur. Başkan seçilmesinden sonra 2010 yılında yayınlanan Ulusal Güvenlik Strateji'ne bu genişletilmiş fikirleri ekletmiştir. Ulusal Güvenlik, diplomasi, askeri kuvvet, ekonomi, ulusal güvenlik gibi unsurları da içerecek şekilde tanımlanmıştır (Nikolaenko, 2019, s. 19). 2010 belgesinde, ABD'nin en büyük tehlike olarak kitle imha silahlarını gördüğünü belirtilmiştir. En büyük tehlike olarak görölen kitle imha silahlarının herhangi bir terör örgütünün eline geçmesi halinde büyük tahribatlar meydana gelecektir. 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi'ne göre varsayımsal olarak da olsa bu kitle

imha silahlarını kullanabilecek olan terör örgütü ise el-Kaide'dir. Bundan dolayı da ABD'nin özellikle el-Kaide'ye karşı olduğu açıkça belirtilmiştir (Nikolaenko, 2019, s. 19). ABD'ye göre güç kullanımına, ortaklarını savunmak, bölgesel ve küresel barışı tesis etmek, güvenliği korumak, terör ve kitle imha silahlarını yok etmek amacıyla başvurulmalıdır. Yeni dış politikaya göre güç kullanımında uluslararası destek kesinlikle elde edilmelidir. Sonraki süreçte ABD, katılımlarını sınırlı tutacak ve bölgede daha fazla askeri personel bulundurmayacaktır. Kendi askerlerini bölgeden yavaş yavaş çekmeyi hedefleyen ABD, Afganistan topraklarında daha çok insansız hava araçlarını kullanmayı amaçlamıştır (Nikolaenko, 2019, s. 18). ABD bölgeden çıkmak için alternatif yolların tamamını denemeyi planlamaktadır. Çünkü bölgeden çıkmalı ve boğuştuğu ekonomik problemleri neticelendirmelidir.

Esasen 2010 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nin temelinde, ABD'nin uluslararası güvenlik sorunları konusunda tek başına hareket etmeyeceği fikri yatmaktadır. Ekonomik krizle boğuşan ABD, bu sorumlulukları ve problemleri ortaklarıyla, diğer uluslarla paylaşarak çözümlenip, ekonomiyi yenilemeye odaklanmayı hedeflenmiştir. 2010 belgesiyle beraber Bush Doktrininin ardında bıraktığı sorunları çözmeye odaklanmıştır. Daha önceden de tekrarlandığı gibi bu belgeye göre ABD artık tek taraflı hareket etmeyecektir. Güç kullanmaktan kaçınılacak ve uluslararası kuruluşlarla çalışılmaya dikkat edilecektir. Uluslararası hukuk kurallarına uyum sağlanılacak ve çevre güvenliği konusuna önem verilecektir (Nikolaenko, 2019, s. 21). Çünkü bu süreç içinde Ortadoğu, Batı tarzı liberal hükümetlerin 2011'den sonra onlara liderlik etmesi yerine, bölgedeki çoğu halk Batılı liberal düşünceden çok siyasal İslam'dan ilham alan İslamcı hükümetleri tercih etmeye başlamıştır (Baylis, Smith, Owens, 2014, s. 147). Halihazırda kendilerinden çok da hazzetmeyen bu toplumların içinde tek başına var olmaya çalışmak yanlıştır. Uzun

süredir bu konuda ısrarcı olan ABD ortaklarıyla çalışmalı ve sonunda bölgeyi esas sahibine teslim etmelidir.

Terörle mücadele bağlamında Afganistan'daki iç savaşın sonlanmasını sağlamak ABD açısından önemlidir. Ayrıca Obama yönetimi sadece askeri yöntemlerle bölgede faaliyet göstermenin yetersiz olduğunu, diplomasi kanalının da askeri yöntemlerin yanına eklenmesi gerektiğini düşünmüştür. Karzai ve Taliban'ın görüşmeye başlaması fikrini de desteklenmiştir (Nikolaenko, 2019, s. 41). 2012 yılında Afganistan'da ABD liderliğinde kurulacak olan bir koalisyonla resmi görüşmelerde bulunabileceği sinyalleri veren Taliban, daha sonrasında Katar'da Afganistan savaşının sonuyla ilgili müzakereler yapılabilecek siyasi ofis açmak için anlaşma yaptıklarını açıklamıştır (Rosenberg, 2012). Ofisin açılmasından sonra ABD bölgeden tamamıyla çekilmemiş, ISAF'ın görevi 2014 yılında sonlandırılmış ve "Kararlı Destek" misyonu ile ABD kuvvetleri Afganistan'da var olmaya devam etmiştir (Kepsutlu, 2020, s. 229). 13 yıldan fazla süredir Afganistan'da bulduklarını ve yaklaşık 3 bin masum canın onlardan koparıldığını düşünen Obama bölgedeki savaşın bir sonuca varacağını ummaktadır. "Şimdi üniformalı kadın ve erkeklerimizin olağanüstü fedakarlıkları sayesinde Afganistan'daki savaş görevimiz sona eriyor ve Amerikan tarihinin en uzun savaşı sorumlu bir sonuca varıyor." tezine varmıştır (Thompson, 2014).

2014 yılında Afganistan topraklarında ise Hamid Karzai, görevi bırakmış ve Afganistan'ın başına Eşref Gani Ahmadzai geçmiştir. Bu değişimin ardından Afganistan hükümeti Eşref Gani başkanlığında ABD ile İkili Güvenlik Anlaşmasını imzalamıştır. Ayrıca NATO ile Barış İçin Ortaklık Kuvvetlerinin Statüsü Antlaşması'nı da tasdiklemiştir. Bu anlaşmayla beraber 2015 yılının sonuna kadar 4.900 hizmet personeli Afganistan bölgesinde kalacak, 2016 sonuna kadar ise diplomatik merkezlerin güvenliği amacıyla 1.000 kadar asker orada görev başında olacaktır (Şahin, 2016, s.241). 2015

yılında Başkan Obama, Afganistan bölgesindeki çalışmalarına devam ederken Gani hükümetini destekleyeceğini de söylemektedir. 2016 yılı planı ise ABD birliklerinin geri çekilmesini yavaşlatmak ve bölgede 5.500 kişilik bir kuvvet bırakmaktır. Geriye kalan ABD kuvvetleri bölgedeki terör tehditlerine karşı Afganistan'ı savunacak ve Afgan güvenlik güçlerinin gelişmesine, eğitilmesine yardımcı olacaktır. Tüm bu çalışmalara rağmen Taliban, Kunduz'u ele geçirmeyi başarmıştır. Bu son hamleyle beraber 2001 yılındaki hakimiyetinden daha fazlası Taliban'ın elindedir (Thompson, 2014). Taliban'ın Kunduz ilinde Afgan asker ve polisine saldırmasıyla düzen tekrar bozulmaya başlamıştır. Kunduz'un ardından, Helmand ele geçirilmiştir (Malkasian, 2020).

2015 ve 2016 yılları arasında 14.000 Afgan asker ve polis öldürülmüştür. Gani hükümeti döneminde Afganistan iyice zayıf hale gelmiş, hükümet hakimiyeti iyiden iyiye kaybetmeye başlamış ve Taliban'da hiç olmadığı kadar güçlenmiştir. Temmuz 2016 tarihinde ABD birliklerinin geri çekilmesi planları durdurulmuştur (Malkasian, 2020). Obama dönemi dış politikası eleştirilere de maruz kalmış silahlı kuvvetlerin zayıflatıldığı iddia edilmiştir. Amerikalı kuvvetler tarafında kontrol altına alınmış olan bölgelerin IŞİD tarafından işgal edildiği belirtilmiştir. ABD kuvvetlerinin bölgeden çekilmesinin aslında stratejik bir tehdit oluşturduğu ve el-Kaide'nin zamanla tekrardan kuvvetleneceği söylenmiştir (Kepsutlu, 2020, s. 229). 2015 Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde ABD'nin amacı tekrardan güçlü bir ekonomiye sahip olmak ve dünya üzerinde daha aktif rol almak şeklinde vurgulanmıştır. Bu belgeye göre güvenlik anlayışı daha da genişletilmelidir. ABD artık Asya Pasifik bölgesiyle ardından Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi gerektiğini düşünmüştür. Son olarak ise Orta Doğu ve Orta Asya bölgesi ile ilgili sorunlar çözüme kavuşturulmalıdır (Nikolaenko, 2019, s. 22). Fakat bu planlar Afganistan bölgesinde istenilen gibi uygulanamamış ve olumlu geri dönüşler alınamamıştır. Daha sonrasında

8 Kasım 2016 yılında da Trump seçimleri kazanarak 45. ABD başkanı olmuş ve görevi Obama'dan devralmıştır (Malkasian, 2020).

Kısacası Obama dönemi Afganistan politikası şu şekilde özetlenebilmektedir; Barack Obama'nın başkanlığındaki ABD stratejileri, Bush dönemi stratejilerinden farklılaşmıştır. Bush'un aksine belli tarihler koydu ve başkanlığının sonuna kadar tüm ABD birliklerini evlerine getirme sözünü vermiştir. Fakat Obama hükümeti bu amaçları koyarken Afgan hükümetinin zayıflının farkına varamamışlardır. Koydukları tarihler ise gerçekçi olmadığından dolayı başarılı olamamışlardır (Whitlock, 2019). Afganistan'ın bir gecede demokrasiye hazır olduğu, halkın hükümeti desteklediği varsayılmış ve stratejiler bu yönde hatalı olarak şekillenmiştir (SIGAR, 2016). Başkanlık döneminin üstünden üç yıl geçtikten sonra 17 Nisan 2019'da yaptığı bir konuşmasında Obama, ABD'nin güçlü ve zengin bir ülke olduğunu ancak iklim değişikliği, terörizm gibi evrensel konularda mücadelede tek başlarına çalıştıklarını ve diğer ülkelerle ortak olarak çalışmazlarsa çözüme kavuşulamayacağını vurgulamıştır. Global problemlerin çözülmesi için iş birliği Obama'ya göre mecburidir. Obama doktrinine göre çok taraflı karar mekanizmalarına önem verilmelidir (Nikolaenko, 2019, s. 9). Obama'ya göre demokratik olmayan devletlere karşı uygulanan dışlama politikası da değişmeye mecbur olmuştur. ABD bu ülkelerin toplumlarına ulaşmalı ve yumuşak güç uygulamalıdır (Nikolaenko, 2019, s. 16). Obama bu tutumları benimsediğini belirtmesinin aksine hareket ederek Afganistan'a 30.000 asker göndermiş, göreve başlamasından bir süre sonra ise İslam dinine mensup pek çok ülke içindeki hedeflere saldırmıştır. Söylemleri ve eylemleri açısından tutarsızlık barındıran Obama kusurlu bir realizm çerçevesinde hareket etmiştir (Hotak, 2017, s. 68).

3.3. Trump Dönemi

Donald J. Trump, 20 Ocak 2017'de görevinin başına geçmiş ve ABD'nin yeni başkanı olmuştur. Yaptığı açılış konuşmasında, ABD'nin ekonomik açıklarının kapatılacağını ve dış politikaya odaklanacaklarını ifade etmiştir. Global yeni dünya düzeninde radikal İslam terörüne karşı birleşilmesi gerektiğini ve tüm devletlerin kendi çıkarlarına yönelik hareket etme haklarının bulunduğunu söylemiştir (Panda, Labrador, Cheatham, 2021). Başkan Donald Trump, Ocak 2017'de görev başına geldiğinde, Afganistan'daki savaş uzun zamandır devam etmektedir (Malkasian, 2020). Onun başkan olduğu dönemde Afganistan hükümeti, bölgenin yüzde 60'ından daha azında kontrol sahibidir. Bölgenin çoğunda terör örgütü Taliban'ın sözü geçmektedir. Ayrıca terör örgütü Taliban saldırılar düzenlemekte, çok sayıda asker ve sivilinde ölmesine sebep olmaktadır. Bu durum Afganistan hükümetini, ABD'yi ve ortaklarını da küçük düşürmektedir. Neticede tüm bu yaşananlar yeni Başkan Trump ve politikacılarını bu savaş konusunda endişelendirmiştir. Çünkü bölgenin uzun süredir Taliban gibi terör örgütlerinden temizlenememiş olması, maddi ve manevi kayıplara neden olmaktadır. Afganistan'ın ayakta kalması için hayati öneme sahip olan bir diğer konu ise ABD ile stratejik ortaklığın devam edecek olmasıdır. Bu önemli ortaklığın devamlılığıyla birlikte insani ve finansal maliyetleri artacak olması da hayal kırıklığı olmuştur. Bu uzun süreç içinde devlet inşası ve temel güvenlik maalesef sağlanılamamıştır (Sarwar, 2017). Trump yönetimi Afganistan'da bulunan askeri oluşumdan da endişelenmiştir. Afgan halkı alenen gayri meşru kabul edilen bir hükümeti desteklemekte bundan dolayı da ABD birliklerinin görevinin ne olacağı belirsizleşmiştir. Buna mukabil, Afgan yöneticilerin meşruiyetinin kaybolması, ABD yönetimini haklı olarak ilgilendirmiştir. 2014 yılında gerçekleşen birçok reform gidişatı iyimser hale çekmiş olsa da Trump dönemine gelene kadar geçen üç yılda bu iyimserlik kaybedilmiştir (Coburn, 2017).

Trump yönetiminde Savunma Bakanı olarak görev alan James Mattis'e ise Haziran 2017'de Afganistan'daki birlik sayılarını yönetmesine yönelik yetkiler verilmiştir. Mattis bu yetkiyle beraber askeri oluşuma eğitim vermek, yardım etmek gibi görevleri üstlenmiştir. Mattis'in görev yaptığı bu süreçte 3900 kadar ABD askerinin ise Afganistan'a gönderilmesi hedeflenmiştir (Rubin, 2017). Altı ay kadar süren görüşmeler sonucunda Başkan Donald Trump, Afganistan için yeni bir strateji ortaya koymuştur. Bu yeni oluşturulmuş olan stratejinin düzgün şekilde uygulanması halinde istenilen amaçlara ulaşmada açık ve pragmatik olacağı düşünülmüştür (Ahmedzai, 2017). 2017 Ağustos tarihinde gerçekleştirdiği bir konuşmasında yeni Afgan stratejisinden bahsetmiş, Afganistan'daki ABD misyonunun terörle mücadele odaklı bir yaklaşım olduğunu duyurmuştur. Trump yönetimi bölgede daha fazla ABD askeri konuşlandırmayı ve angajman kurallarını gevşeteceklerini belirtmişlerdir (Panda, Labrador, Cheatham, 2021). ABD hükümeti daha önceden de olduğu gibi Afgan hükümetini destekleyeceğini, reform çalışmalarının tekrarlanacağını ve yolsuzluklarla mücadele edileceğini belirtmiştir. Bölgedeki diğer tarafların yani savaş ağalarının kontrolünün sağlanmasının iç güvenlik açısından önemli olduğu aktarılmıştır (Ahmedzai, 2017). Çünkü uzun zamandır ABD boyunduruğunda yaşayan Afganistan halkı artık ABD'nin sözündense Afganistan ağalarının yönetimini tercih etmektedir.

Başkan, bölgedeki sorunları çözüme kavuşturmak için Pakistan'ın da fiili şekilde görev alması gerektiğini düşünmektedir. Pakistan bölgesinin terör ajanları için güvenli bir sığınak olduğu Trump yönetimine göre gayet açıktır (Ahmedzai, 2017). Trump yönetimi Afganistan'da terörün ve şiddetin yayılımının engellenmesi amacıyla Pakistan ile ilgili yeni politikalarda oluşturmaktadır. Trump yönetimi Dışişleri Bakanı Rex Tillerson, Temsilciler Meclisi Dışişleri Komitesine verdiği röportajda, Taliban liderlerini ve üsleri barındıran Pakistan'a ilişkin politik incelemelerin başlatıldığını aktarmıştır.

Kongre üyeleri, Pakistan'a yapılan yardımların durdurulması gerektiğini ve terörizmin devlet sponsoruyla desteklenmesinin kesinlikle yanlış olduğunu belirtmiştir (Rubin, 2017). Bunun yanı sıra İran'ın da Taliban terör örgütünü destekleyerek Pakistan'ın izinde gittiği düşünülmektedir. Afganistan'ı çevreleyen ülkelerin rolleri de ABD'ye göre göz ardı edilmemelidir. Terör örgütlerine karşı verilen bu savaşta tüm dünyanın sarf ettiği çabalar bu çevre ülkeler tarafından bozulmaktadır (Ahmedzai, 2017). Afganistan'da görev başında bulunan ABD komutanı John W. Nicholson ise Şubat 2017 tarihinde Afgan güvenlik güçlerine çağrıda bulunmuş, Taliban'a karşı sürdürülen mücadelede daha çok çaba sarf etmek amacıyla danışmanları görev başına çağırmıştır. 15 yıldan fazla süren bu savaşta ABD kuvvetlerinin maddi ve manevi kayıpları, Trump dönemiyle beraber her zamankinden daha fazla tepki almaya başlamıştır. Harcanmış olan 700 milyar dolara rağmen Afganistan içinde kontrolün halen sağlanamaması ABD politikalarının değerlendirilmesi bakımından önemlidir. 2017 itibariyle Kararlı Destek Misyonu kapsamında Afganistan'da 13.000 asker görev yapmaktadır. Bu askeri kuvvetin 8500'ü ABD askerlerinden oluşmaktadır (Farrell, 2017). İlk başlarda Afganistan'daki ABD ordusunun yaklaşık olarak 14.000 kişiye çıkarılmasını onaylamıştır (Malkasian, 2020). Trump hükümetinin aksine birkaç bin kişinin daha Afganistan'da görevlendirilmesinin fark yaratmayacağı da düşünülmektedir (Farrell, 2017). 15 yıldan daha fazla bir zaman zarfında başarıya ulaşamayan bu savaşta ısrarcı olmak maddi ve manevi kayıptan başka hiçbir getiriye sahip değildir.

Halihazırda kayıplara ve tepkilere neden olan bu savaşı, esasen Başkan Trump'da devam ettirmek istememektedir. Trump döneminde Savunma Bakanı olarak görev yapmış olan James Mattis'de Afganistan topraklarına sadece bir iş yapmak için geldiklerini, sonsuza kadar orada kalmayacaklarını aktarmıştır. 2018 Nisan SIGAR raporunda Mattis'in isyancıları bu savaşın sonu olmayacağına, savaşı

kazanamayacaklarını dair ikna etmenin ve uzlaşmanın temel hedef olduğu söylediği yayınlanmıştır (Davis, 2018). Bu bağlamda 2018 yılında Taliban ile görüşmeler başlatılmıştır. Bu süreç içinde müzakereler sonuca bağlanmamış ayrıca şiddet seviyesi ve kayıp oranları da artmaya başlamıştır. Kısacası 2019 yılına gelindiğinde neredeyse her şey başlangıçtaki haline geri dönmüş durumdadır (Malkasian, 2020). Aralık 2018 tarihinde ise Trump, ABD'nin askeri birliklerini Afganistan ve Suriye'den çekeceğini ilan etmiş fakat belli bir tarih vermemiştir. Kongredeki birçok Demokrat ve Cumhuriyetçi ise kararın aceleyle alınmış olduğunu belirtmiştir (Panda, Labrador, Cheatham, 2021). 18 yıllık savaştan sonra Taliban hala bölgede varlığını sürdürmektedir. ABD hükümeti Taliban birliklerini Afganistan'dan çıkarmak ve kendi askerlerinin evlerine dönmeleri arzulamaktadır. Taliban, Afganistan'ı bir daha asla ABD'ye ve müttefiklerine karşı saldırılar planlamak amacıyla kullanmamalıdır. Taliban, El-Kaide'den kesinlikle ayrılmalıdır. Afgan halkına veya hükümetine yönelik şiddet faaliyetlerinden vazgeçmelidirler. Afgan halkı da müzakerelere olumlu şekilde katkıda bulunmalıdır (House of Foreign Affairs, 2019). Taliban ile müzakere fikri ise Temsilciler Meclisi Dış İşleri Komitesi'nin "Trump Yönetimi Afganistan Politikası" belgesinde tiksindirici olarak nitelendirilmiştir (Malkasian, 2020).

Trump'ın son savunma bakanı Mark Esper, Afganistan'daki askerlerin azaltılmasının zaman, para ve insan gücü kazanmaya yardımcı olduğunu aktarmıştır. Richard Haass, bölgedeki kayıpların düşüşünün nedeni olarak Trump'ın, Taliban ile barışa yönelik çalışmalar yapmış olmasının değil, Obama dönemindeki operasyonların sona ermesinin sonucu olduğunu belirtmiştir (Ware, 2021). Trump, Eylül 2019'da Afgan barış görüşmelerinin sona erdiğini söylemiş, Taliban temsilcileri de dahil olmak üzere savaştan tarafların planlı toplantısını Camp David'de iptal etmiştir. Ekim ayında ise Pentagon, iki bin ABD askerinin geri çekildiğini ve on iki bininin orada kaldığı

açıklamıştır (Panda, Labrador, Cheatham, 2021). Camp David'in iptal edilmesi Dış İşleri Komitesi toplantısında Başkanın düzenlemeleri alt üst etmesi olarak değerlendirilmiştir. Barış görüşmeleri onlara göre tamamen ölü sayılmaktadır (House of Foreign Affairs, 2019). Afganistan'da uygulanan yanlış dış politika hamlelerinin sebebiyse yönetimin Dışişleri Bakanlığı'nın içinin boşaltılması, vasıfsız hale getirilmesi olarak görülmektedir. Komite bu durumdan şikâyetçidir. Afgan topraklarını sömüren terörist tehdidinin ortadan kaldırılamayacağı açıktır. ABD bu aşamadan sonra Afgan halkına sivil yardımlarda bulunmalı, Afgan Devleti'nin istikrarını korumak ve siyasi bir süreç için koşullar yaratmak amacıyla Afganistan'ı kendi kendine yeterli hale getirmelidir (House of Foreign Affairs, 2019).

2019 yılındaki sonuçsuz kalan girişimlerin ardından Şubat 2020'de ABD ve Taliban yetkilileri, Afganistan'daki uzun süreli savaşı sona erdirmek, düşmanlıkları azaltmak amacıyla bir anlaşma imzalamıştır. ABD birliklerinin on dört ay içinde geri çekilmesi karşılığında, Taliban Afganistan hükümetiyle görüşmelere başlayacağını taahhüt etmiştir (Panda, Labrador, Cheatham, 2021). ABD ve Taliban müzakerelerle dört ana konuyu ele almışlardır. Geçici dahi olsa ateşkesin sağlanması, ülkedeki ABD güçlerinin 135 gün içinde on iki binden sekiz bine düşürülmesi, Taliban'ın Afgan hükümetiyle görüşmesi ve terörist faaliyetlerinin durdurulması kararlaştırılmıştır (Maizland, 2020). Ayrıca terörist gruplarının saldırılar için Afganistan'ı kullanmasını da önleyeceklerini ifade etmişlerdir (Panda, Labrador, Cheatham, 2021). Taliban'ın ülkenin teröristler için güvenli bir sığınak olmayacağına garanti vermesi önemlidir. Kısacası 20 Ocak 2021'de görevi görevini Biden'a teslim eden Trump, Afganistan konusunda ondan önceki iki başkan gibi net bir sonuca ulaşamamıştır. Aksine ABD'de de belli ülkelere mensup vatandaşlara uyguladığı politikalarla düşmanlık kazandığı dahi iddia edilebilir. ABD başkanlarının politik deneylerde bulunduğu Afganistan ise yine hüsrana uğramıştır.

3.4. Biden Dönemi

3 Kasım 2020’de seçilen Joe Biden, Afganistan’dan çekilme kararına olumlu bakarken, geleceklere hakkında karar verme yetkisinin Afgan halkında olması gerektiği, onların sorumluluğu olduğunu düşünmektedir (The Warcast, 2021). Başkan Joe Biden, kendisinden önceki Başkan Trump gibi, mevcut olan risklere ve geçmiş uyarılara kulak vermekten daha çok, bu uzun savaştan çıktıktan sonra elde edilecek olan siyasi sermaye ile ilgilenmektedir (Hoffman ve Ware, 2021). Ayrıca Biden yönetimi diplomasiye vurgu yapmakta ve Afganistan’da diplomatik temsilciliğe sahip olmanın farkındalığı arttıracaklarını düşünmektedir. Bunun yanı sıra Biden hükümetine göre bölgedeki diğer ülkelerle ortaklıklar sağlamak ileride yapılması olası olan operasyonların daha sağlıklı olmasını sağlayacaktır. Amerika bu süreç boyunca Avrupalı müttefikleriyle de yakın temas halinde olmalıdır (Spahr, 2021).

15 Ağustos 2021’de Taliban’ın bölgede iktidarı ele geçirmesinin ardından 20 yıllık savaş sona ermeye başlamış ve 30 Ağustos’ta ABD askeri bölgeden başkanın kararıyla çekilmiştir (Spahr, 2021). ABD’nin kalan askerlerini çekmesine yönelik haberlerin duyulmasının ardından Taliban harekete geçmiştir. Herat ve Belhi ele geçirildikten sonra 15 Ağustos tarihinde Kabil kuşatılmıştır. Başkent’in kuşatılmasının ardından dönemin Cumhurbaşkanı Eşref Gani, Afganistan’dan kaçmış ve yönetim tamamıyla Taliban’a geçmiştir. Eşref Gani’nin ülkeyi terk ettiğinin duyulmasıyla Afgan halkını büyük bir heyecan ve panik havası ele geçirmiştir (Dashti, 2022, s. 202).

ABD’nin Afganistan topraklarından çekilmesi de planlananın aksine askeri bir skandal olarak sonuçlanmıştır. Afgan Askeri Kuvvetlerine bağışlanmış olan en az 80 milyar dolar değerindeki askeri ekipmanlar doğrudan Taliban’ın eline geçmiştir. Bunların sonucunda çoklu etnik kökenleri barındıran Afganistan devlet sistemi kolayca çökmüştür (Şen, 2022, s. 94). ABD, Ağustos 2021 yılında Afganistan topraklarından çekilmiş fakat ülkeden

çekilmeden önce yıllarca devam edecek bir iç çatışmaya meydan hazırlamıştır. Ayrıca Joe Biden'ın Afganistan topraklarından ayrılmasının ardından yaptığı konuşmasında da Afgan ordusu ve Taliban'ın yıllarca sürececek olan bir iç savaşa girişecekleri sinyallerini vermiştir. Afgan ordusuna her türlü desteği verdiklerini fakat savaşma istediği veremediklerini, bu konuda başarısız olduklarını belirtmiştir (Şen, 2022, s. 93-94). Biden'a göre Afganistan bir imparatorluklar mezarlığıdır. Ayrıca askeri kuvvetlerin hiçbiri bu ülkede gerçek bir kontrol sağlayamaz (Şen, 2022, s. 94).

ABD 2001-2021 yılları arasında Teröre Karşı Savaş propagandalarına 6,4 trilyon dolar harcadığı bilinmektedir. Savaş 2021 yılında bitmiş olsa da savaşın yaralarını sarmak amacıyla 2050 yılına kadar ABD'nin belli başlı harcamalara devam edeceği belirtilmektedir (Şen, 2022, s. 95). Kısacası ABD'nin yirmi yıl içinde 1 trilyon dolardan fazlasını harcayarak kurmaya çalıştığı Afganistan, Taliban'a karşı iki hafta kadar dayanabilmiştir. ABD'nin Afganistan'dan çekilme politikasına her zaman destek veren ABD Başkanı Biden, 22 Temmuz'da süreci tamamlamıştır. Süreç hayal edilenin aksine başarısız şekilde tamamlandığından tüm dünya kamuoyunda yoğun eleştirilere maruz kalmıştır (Dashti, 2022, s. 202). Bu başarısız sonun ardından Afganistan'a karşı gerçekleştirilen her müdahale yanlış olarak değerlendirilmiştir. Başarıya ulaşamamış Amerikan müdahaleciliğinin son örneği maalesef Afganistan'dır (Dashti, 2022, s. 203)

Son olarak günümüz itibariyle CIA bölgede 14 terörist grubu olduğunu aktarmaktadır (Spahr, 2021).

SONUÇ

ABD hükümetinin Afganistan topraklarındaki operasyonlarında başarılı olup olmadığı düşünce ve tutumlara göre değişmektedir. Bu tartışma sürecekle olsa da açıktır ki ABD, Afganistan konusunda kendi başına hareket etmemiş, bölgede tek süper güç olarak bulunmaktan çekinmiştir. Çoğu ülkeyi ve NATO gibi kuruluşları arkasına alan ABD hükümeti saldırılar neticesinde 20 yıl boyunca bölgede bulunmuştur. Bölgede bulunduğu süre boyunca dış politikada alınan kararlar ve bölgedeki uygulamalar zamanla çatışmalarında körüklenmesine neden olmuştur. Son olarak Taliban'ın Afganistan hükümetini devirmesiyle halihazırda planlanan bölgeden çıkma fikri hızlanmış ve Biden başkanlığında Afganistan'dan çıkmıştır.

Saldırılarla beraber ABD gibi düzenli ordusu, teçhizatı olan bir ülkenin el-Kaide isimli terör örgütü tarafından darbe alması tüm dünya için şok edici olmuştur. ABD'nin ekonomi simgelerinden olan ikiz kuleler saatler içinde bu saldırılarla yıkılmıştır. Ayrıca bu saldırılar doğrudan sivil halk hedef alınarak gerçekleştirilmiş ve ABD kaosa sürüklenmiştir. Ülkenin en önemli simgelerini dahi koruyamayan hükümet organları sorgulanmış, duyulan güven sarsılmıştır. Saldırıları için kullanılan araçların uçak olması esasen insanlık için en önemli icatlardan olması ve herkes tarafından kullanılması önemlidir. Bununla verilmek istenilen mesaj saldırıların her an, her yerde, herkese karşı gerçekleştirilebileceği olgusudur.

Saldırıların doğrudan sivil halk hedef alınarak gerçekleştirilmesi dikkat çekicidir. Herhangi bir siyasi hedef alınarak daha küçük çaplı bir saldırının planlanmamış olması önemlidir. Bu plan gerçekleştirilmeden önce düşünülen bir devletin ankarasında aldığı saldırıları önleyememesi hatta haberdar dahi olmadığı fikridir. Bir devletin halkını koruyamaması fikri herhangi bir siyasinin aldığı zarardan çok daha yıkıcıdır.

Saldırıların ardından ABD Başkanı George W. Bush savaşta olduklarını ve ABD'ye karşı açılmış olan savaşa karşılık vereceklerini ifade etmiştir. Böylelikle teröre karşı küresel propaganda başlatılmıştır.

ABD'nin Afganistan'da bulunmasının amacı yalnızca yapılan saldırıların intikamını almak için değildir. ABD hükümeti bu durumu fırsata çevirmiş kendi çıkarları doğrultusunda operasyonları kullanmıştır. Operasyonlar kapsamında tekrardan düzenlenen dış politikanın yanı sıra iç politikada da yeni uygulamalar yürürlüğe koyulmuştur. ABD halkı, hükümet tarafından devamlı olarak gözetlenebilecek ve kontrol edilebilecektir. Bu tutum olası saldırıları önleme amaçlı uygulanıyor gibi görünse de esasen özgürlükler ülkesi ABD'nin artık o kadar da özgür olmadığına göstergesidir. ABD hükümetinin, Afganistan'da esas düşündüğü Afgan halkını kurtarmak veya gerçekleşen saldırılara misilleme yapmak değildir.

11 Eylül saldırıları sonucunda dış politikada yapılmış olan müdahaleler dışında Amerika toplumunda değişim dolaylıda olsa gerçekleşmiştir. Terörle başlatılan bu savaşın yanında Beyaz Saray iç politikada da yenilikler getirmeye başlamıştır. Bu yolla ABD halkına dayatılmak istenen Vatanseverlik Yasası yürürlüğe koyulmuştur. Nedensizce sivil halkı takip edemeyecek olan devlet saldırıları bahane ederek bu faaliyetle gözetim toplumu inşa etmiştir. Bu yeni yasayla süresiz tutuklamalar, alıkoymalar gerçekleştirilmiş, gönüllü casusluk, online gözetim, izinsiz dinleme ve gözetleme gibi faaliyetler hayata geçirilmiştir. Toplumun birbirine kenetlenmesi, bağdaşması saldırılar sonrasında değişen iç politikayla sağlanmıştır. Halk saldırılarla beraber bir araya gelmiştir. ABD hükümeti esasen halkın bir araya toplanması, birbirine kenetlenmesi için aşırı dinci terör gruplarını onlara vermiştir.

ABD birlikleri saldırıya geçmeden önce Rusya'nın da içinde olduğu pek çok ülkeyle görüşmelerde bulunmuş ve onaylarını almıştır. Böylelikle saldırılar için meşru bir

zemin hazırlanmıştır. Diğer ülkelerle görüşülmüş ve onaylarının alınmış olmasının bir diğer faydası da istihbarat paylaşımı anlamında olmuştur. Kısacası tüm dünya tarafından onaylanan bu savaşla beraber ABD hükümeti geriye kalan tüm ülkelerle iletişim içinde olmak zorunda kalmıştır. Alınan onayların da ardından 20 yıl kadar sürecek olan savaş başlatılmıştır.

Bu savaşı bir fırsat olarak kullanan ABD'nin uluslararası stratejileri yeniden şekillenmiş ve uygulamaya koyulmuştur. Afganistan'daki savaşla beraber ABD dolaylı olarak değerlerini, çıkarlarını, ilerleme yolundaki hedeflerini Orta Asya ve Orta Doğu'ya dayatmaya çalışmıştır. Yapılan konuşmalara göre esas amaç özgürlük düşmanlarını engellemek gibi görünse de ABD bölgede kendi fikirlerini konuşturmaya çalışmıştır. Yapılan tüm çalışmalara AB, BM ve NATO gibi uluslararası kuruluşlarda katıldıklarını ifade etmiş, ABD'nin bu savaşta haklı olduğunu düşündüklerini eklemiştir. Pentagon ise tüm bu konuşulanlar çerçevesinde ordunun her daim hazır olduğu ifade etmiştir. Pentagon bölgede çalışmalar yapmış olsa dahi 20 yıl sonunda net bir başarıya ulaşamamıştır. Bölgede siyasi ilişkiler kurulurken Taliban'ın göz ardı edilmesi, siyasi anlaşmaların dışında bırakılması süreci tırmandırmıştır. Neticede Taliban geçtiğimiz yıllarda iktidarı tekrar ele almış ve Afganistan'daki yönetim koltuğuna darbeye de olsa oturmuştur.

Daha öncesinde de düzenli bir hükümet kurmak veya kurulan hükümetin çalışmasını sağlamak Afganistan topraklarında zorlayıcıdır. Birçok etnik grubu barındıran Afganistan'da halkın hükümete bağlılık göstermesi ABD zamanında da mümkün olmamıştır. Ayrıca kültürel anlamda bu kadar fazla grubu bulunduran bir ülkede başka değerlerin çatısı altında hükümet kurmaya çalışmakta sonuçsuz kalmıştır. Peştunlardan, Taciklerden veya Hazaralardan olanların hepsi ülkeyi yönetmek istediğinde hükümete bir Afganistan ortaya çıkmaktadır. Bu karmaşık durum içinde bir de Taliban

ve El-Kaide gibi terör örgütlerinin kendi hükümetlerine karşı daha şiddetli ayaklanmasına ülkeyi bir çıkmaza sokmuştur denilebilir.

20 yıl kadar süren Afganistan savaşı, başkanlık dönemleri çatısı altında da incelenmiştir. 20 yıl kadar sürecek olan savaş bilindiği üzere George W. Bush döneminde başlamış Obama, Trump ve son olarak Biden dönemiyle son bulmuştur. 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'nin dış politikası, 43. Başkan George W. Bush'un adıyla bütünleşmiş olan Ulusal Güvenlik Stratejisi diğer bir ifadeyle Bush doktrini çerçevesinde yeniden şekillenmiştir. Bush doktrini esasen Bill Clinton dönemindeki uygulamalarla pek çok açıdan benzeşmektedir. Fakat dönemin esas fikir babaları Yeni Muhafazakârlar olarak sayılabilir. Onlara göre ABD'nin politikaları öne çıkarılmalı tüm dünyaya örnek olunmalıdır. Ancak yukarıda da bahsedildiği gibi çok kültürlü bir toplumda kurulmaya çalışılan hükümet sonuç olarak başarıya ulaşamamıştır. Farklı kültürler ve değerler üstüne inşa edilmeye çalışılan değerler evrensel olamamıştır. Bu durum totaliter tutumların hâkim olduğu, dini kendine göre yorumlayan terör gruplarının daha fazla örgütlenip, bu fikirlere tabii olmamak, ülkelerine dahi sokmamak amacıyla daha çok çatışmalarına neden olmuştur.

Kendi halkını korumak adına askeri birliklerin Afganistan'da sivil zayıyata önem vermemesi ABD karşıtlığının artmasına neden olmuştur. Önleyici savaş stratejileri çatısı altında bölgede tam anlamıyla sivil katliamı yaşanmıştır. Bunun yanı sıra bölgede yeteri kadar yardımın yapılmaması da geride kalanların mağdur olmasına neden olmuştur. Ayrıca halihazırda bir savaş mevcutken terör örgütleri bahane edilerek Irak bölgesinde de savaşa girilmesi askeri ve ekonomik gücü ikiye bölmüştür. Kısacası Başkan Bush döneminde uygulanmaya çalışılan öğreti tam anlamıyla çalışmamış ve savaşın daha da körüklenerek devam etmesine neden olmuştur.

Başkan Obama döneminde ise ABD için önemli dönüm noktalarından olmuştur. Kendinden önceki dönem her açıdan sorgulanır hale geldiğinden yeni başkanın farklı politikalarla ilerlemesi beklenmiştir. 2009 yılında Başkan seçilen Obama bölgede yumuşak güç kullanılan dış politika tutumları benimsemeye çalışmıştır. Obama döneminde küresel ortaklıklar ve kamu diplomasisi ön planda olmuştur. Dış politikanın Orta Asya ve Orta Doğu'dan Asya bölgesine çevrilmesi hedeflenmiştir. Yeni dış politikada ötekileştirmeye yer verilmeyecektir. Tek kutuplu siyasi tutumların yerine çok ortaklı dünyaya geçiş ABD'nin esas hedeflerdendir. 18 ay içinde Afganistan bölgesinden fazlalık olarak sayılan birliklerin geri çekileceği taahhüt edilmiş fakat aksine hareket edilerek daha çok asker savaş bölgesine gönderilmiştir. Söylemsel ve eylemsel olarak dış politikada büyük oranda farklılıklar gözlemlenmiştir. Bölgenin askerî açıdan boş bırakılması da Taliban kuvvetlerinin güçlenmesine neden olmuştur. Obama döneminde yaşanan en önemli siyasi olay ise saldırılardan sorumlu tutulan Usame Bin Ladin'in öldürülmesidir. Fakat Pakistan'ın bu harekatta bulunmaması ABD hükümetinin güven kaybetmesine neden olmuştur.

Kısacası Obama döneminde de Afganistan bölgesinde tam anlamıyla başarı elde edilememiştir. Afganistan hükümetinin zayıflığı tekrar dikkate alınmadığından uygulanan stratejilerde başarılı olunamamıştır. Afganistan'ın kısa sürede demokrasiye hazır olduğunu varsaymak yanlıştır. Tüm bu varsayımların sonunda hedeflere ulaşılamamış ve yeni başkan olarak Donald Trump seçilmiştir. 20 Ocak 2017'de görevi teslim alan Donald J. Trump yaptığı açılış konuşmasında, önceki başkan Barack Obama'ya benzer şekilde ekonomik açıklarla ilgileneceklerini ifade etmiştir. Trump'a göre tüm devletler kendi çıkarlarına göre hareket etme hakkına sahiptir. Bu yorumuna göre Trump döneminde ABD kendi çıkarlarına odaklanmış bunun yanı sıra ırkçı tutumlarıyla da dış politikada gündem olmuştur. Başkan Trump dış politika

uygulamalarındaki tutarsız kararlarıyla Taliban'ın bölgede istediğini elde etmesine yardımcı olmuştur.

Başkan olarak ilk seyahatlerini İsrail ve Suudi Arabistan'a gerçekleştiren Trump daha sonrasında bazı Müslüman ülkelere seyahat yasağı getirmiş, İsrail ile ilgili aldığı kararlarla nasıl bir dış politika benimseyeceğini belli etmiştir. Afganistan konusunda ise başlarda diğer başkanlar gibi düşünmüş, bölgeden çekilmeyi onaylamamış, Afgan kuvvetlerinin daha da güçlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Fakat birkaç bin askerin daha bölgede görevlendirilmesi ABD hükümetini olumlu sonuçlara ulaştırmamıştır. Daha sonrasında ise Camp David'in Başkan'ın tutarsız kararlarıyla iptal edilmesiyle de Taliban'la olan barış ihtimalleri suya düşmüş ve sonunda Taliban'ın Kabil'deki yönetimi ele geçirmesine neden olmuştur.

Şubat 2020'de tekrar müzakerelere başlayan tarafların görüşmesiyle Taliban'ın, Afgan hükümetiyle görüşmesi ve terör eylemlerinin durdurulması kararlaştırılmıştır. Bu müzakereler Taliban'ın iktidarı ele geçirmesini kolaylaştırmış ve 3 Kasım 2020'de Başkan seçilen Biden döneminde de Taliban, Afganistan'da darbeye iktidarı ele geçirmiştir. 15 Ağustos 2021'de Taliban, Cumhurbaşkanı Eşref Gani'den iktidarı almış, Afganistan 20 yıllık savaştan kendince zaferle çıkmıştır. 30 Ağustos'ta ise tüm ABD askerleri Afganistan'dan bir daha geri dönmek ümidiyle ülkelerine dönmüşlerdir.

Sonuç olarak tampon bölge olan Afganistan, zengin kaynaklarından dolayı uzun zaman işgal altında kalmıştır. SSCB ve öncesinde başlayan ve ABD'yi de kapsayan bu işgaller 2021 yılında Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesiyle son bulmuştur. ABD askerlerinin Afganistan'dan çekilmesini bazıları eleştirmiş ve büyük bir hata olarak değerlendirmiştir. Esas hata olarak eleştirilmesi gerekenin ise Afgan halkına yaşatılan zayıf olduğunu farkına varılmamıştır. Askeri kuvvetler bölgeden çekilirken risk altındaki Afgan halkının ülkeden çıkabilmesi adına hiçbir çaba gösterilmemiştir. Afgan halkı uzun yıllardır

savaşılan Taliban'la baş başa bırakılmıştır. Elle tutulur bir kanıt olmadığı halde sorumlu olarak tutulan ve harap olan Afganistan kaderine razı olmak zorunda bırakılmıştır. Tekrardan kadınların hakları ellerinden alınmış, kız çocukları hiç olarak görölmüş ve 20 yıl önceki Taliban Afganistan'ına tekrardan geri dönmüştür. İşlam dininin yanlış yorumuyla yönetilen bölge vaat edilen demokratik hükümete bir türlü kavuşamamıştır. Kabil'deki havalimanında ülkesinden kaçmaya çalışan vatandaşların tahliye uçaklarına binebilmek adına yaşadıkları iler acısıdır. Başkan Biden'ın vaat ettiği gibi insan haklarına dayalı dış politika hamleleri ABD tarafından olmasa dahi Afganistan'da acıması bir sonu önlemek için önceden uygulanmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abubaker, S. (2021). Terörizm: Kavramsal Bir Çerçeve. *Uluslararası Beşeri ve Sosyal Bilimler İnceleme Dergisi*, (5).
- Acet, S. ve Doğan, F. (2017). 11 Eylül Olayları Sonrası ABD-Afganistan İlişkileri: İstiladan İşbirliğine. *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, (33).
- Afganistan Savaşı (2001-2021). (t.y.). *Afganistan Savaşı wiki* içinde. 16 Kasım 2021 tarihinde [https://tr.wikipedia.org/wiki/Afganistan_Savaşı_\(2001-2021\)#2002:_Anakonda_Operasyonu](https://tr.wikipedia.org/wiki/Afganistan_Savaşı_(2001-2021)#2002:_Anakonda_Operasyonu) adresinden erişildi.
- Ahmedzai, A.E. (2017). Trump's New Afghanistan Strategy: An Afghan View. <https://thediplomat.com/2017/08/trumps-new-afghanistan-strategy-an-afghan-view/>
- Aksu, F. ve Özdemir, Y. (2021). Sovyetler Birliği'nin Afganistan Müdahalesi: Türkiye'de Ulusaşırı Dayanışma ve Savaş Gönüllüğü. *Ortadoğu Etütleri*, (13), s.363-394.
- Aparı, F.S. (2021). ABD'nin En Uzun Savaşı: Afganistan'da 20 Yıl. Erişim adresi <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-en-uzun-savasi-afganistanda-20-yil/2351523>
- Ataman, M. (2006). Değerler ve Çıkarlar: ABD'nin Ortadoğu Politikasını Belirleyen Temel Unsurlar ve İlkeler. *Ortadoğu Yıllığı*, (2), 401-431.
- Baylis, J., Smith, S., Owens, P. (2014). Küreselleşen Dünya Siyaseti: Uluslararası İlişkilere Giriş. Küre Yayınları.
- BM. "BM Güvenlik Konseyi 1269 Sayılı Karar (S/RES/1269)". <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N99/303/92/PDF/N9930392.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:23.12.2021)
- BM. "BM Güvenlik Konseyi 1373 Sayılı Karar (S/RES/1373)". <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/pdf/N0155743.pdf?OpenElement> (Erişim Tarihi:23.12.2021)
- Carothers, T. (2003). *Promoting Democracy and Fighting Terror*.

<https://carnegieendowment.org/2003/01/01/promoting-democracy-and-fighting-terror-pub-1154>

Coburn, N. (2017). Troop Leves Aren't Afghanistan's Problem. An Increasingly Illegitimate Government Is.

<https://thediplomat.com/2017/07/troop-levels-arent-afghanistans-problem-an-increasingly-illegitimate-government-is/>

Çalış, Ş. ve Özlük, E. (2007) Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (18), 225-243.

Çelik, Ş. (2021). *ABD'nin Afganistan Dosyası: Uluslararası Hukukun Sonu*. İstanbul:Doğu Kitapevi.

Çukur, S. (2017). Gözetim Politikaları ve Terörizm: 11 Eylül 2001. Erişim Tarihi 8 Kasım 2021.

<https://www.tuicakademi.org/gozetim-politikalari-terorizm-11-eylul-2001/>

Davis, D. (2018) *Trumps's Instincts on Afghanistan Are Right, So What Happened?*.

<https://warontherocks.com/2018/05/trumps-instincts-on-afghanistan-are-right-so-what-happened/>

Dashti, Z. (2021). ABD'nin Afganistan'dan Çekilmesi ile Taliban'ın Yeniden İktidara Gelmesi. *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 5(2), 195-212.

Dündar, H. (2018). Yeni Hegemonya Anlayışı Çerçevesinde Bush Doktrini Üzerine Bir İnceleme. *Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi*, (9), s.52-71.

Erman, K. (2018). Sovyetler Birliği'nin Afganistan İşgali ve Türkler. *SUTAD*, (44), s.303-320.

Farrell, T. (2017). *Insurgent Peace-Making: A New Approach to End The War in Afghanistan*.

<https://warontherocks.com/2017/02/insurgent-peace-making-a-new-approach-to-end-the-war-in-afghanistan/>

Goldschmidt Jr. A.ve Davison, L. (2018) *Kısa Ortadoğu Tarihi*, İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Güdek, Ş. (2017). ABD'nin Zora Dayalı Dış Politikasında Söylemsel Bir Değişim: 11 Eylül Terörü. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 10 (4), s. 143-158.

Hass, R. (2014). *Yeni Dünya: Dış Politika İçeride Başlar*, İstanbul: Nefes Yayıncılık.

Harper, L. (2015). *Declassified Memo of Rumsfeld's Post 9/11 Middle East Visit Highlights Logistical Challenges; Unwavering Belief WMD*.

<https://unredacted.com/2015/01/07/declassified-memo-of-rumsfelds-post-911-middle-east-visit-highlights-logistical-challenges-unwavering-belief-in-wmd/>

Hoffman, B. ve Ware, J. (2021). Leaving Afghanistan Will Make America Less Safe. <https://warontherocks.com/2021/05/leaving-afghanistan-will-make-america-less-safe/>

Hook, S., Spainer, J. (2021). *Amerikan Dış Politikası*. İnkılap Yayınevi: İstanbul.

Hotak, R. (2017). *11 Eylül Sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin Ortadoğu'daki Hegemonyası*. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı.

House of Foreign Affairs. (2019). The Trump Administration's Afghanistan Policy.

<https://www.congress.gov/event/116th-congress/house-event/LC64708/text?s=1&r=4>

Kamacı, F. (2021). Güvenlik Politikalarının Geleneksel İki Yüzü: Realizm ve İdealizm. *Pesa Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, (2).

Kaygusuz, C. (2019). 40. Yılında Sovyetler Birliği'nin Afganistan'a Askeri Müdahalesinin Temel Sebepleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Türk Tarih Araştırmaları Dergisi*, (4).

<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/891741>

Kepsutlu, B. (2020). Amerika'nın Ortadoğu Politikası: 90'lardan Bugüne, Başkandan Başkana Ortadoğu Politikası. İnkılap Kitabevi: İstanbul.

Kocakenar, M. (2015) *Amerikan Dış politikasında İdealizm Realizm İlişkisi: Çatışma mı İşbirliği mi?*.

https://tasam.org/trTR/Icerik/19550/amerikan_dis_politikasinda_idealizm_ve_realizm_iliskisi_catisma_mi_isbirligi_mi

Korkmaz, F.Ü. (2021) *11 Eylül Saldırıları Sonrası Avrupa Birliği'nin Terörizmle Mücadele Politikası*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Avrupa Birliği ve Uluslararası Ekonomik İlişkiler Anabilim Dalı.

Lieven, A. (2002). *Finish The War in Afganistan First*.

<https://carnegieendowment.org/2002/03/25/finish-war-in-afghanistan-first-pub-938>

Maizland, L. (2020). U.S.-Taliban Peace Deal: What to Know.

<https://www.cfr.org/backgrounder/us-taliban-peace-deal-agreement-afghanistan-war>

Malkasian, C. (2020). *How the Good War Went Bad*.
<https://www.foreignaffairs.com/articles/afghanistan/2020-02-10/how-good-war-went-bad>

McBride, J. (2021). How 9/11 Reshaped Foreign Policy.

<https://www.cfr.org/timeline/how-911-reshaped-foreign-policy>

National Security Council. (2006). *National Security Strategy 2002*.

<https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2006/sectionV.html>

Nikolaenko, A. (2019). *Barack Obama'nın Başkanlık Döneminde ABD Dış Politikası*. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı.

Özcan, M. ve Yardımcı, S. (2005). Avrupa Birliği ve Küresel Terörizmle Mücadele. *E-akademi Hukuk, Ekonomik ve Siyasal Bilimler Dergisi*, (39). Erişim Tarihi 8 Kasım 2021.

<http://www.eakademi.org/incele.asp?konu=AVRUPA%20%20B%DDRL%DD%D0%D D%20%20VE%20%20K%DCRESEL%20TER%D6R%DDZMLE%20%20M %DCCADELE&kimlik=-2088427001&url=makaleler/mozcan-1.htm>

Özpek, B. (2012). En Uzun On Yıl: 11 Eylül Sonrası Ortadoğu. *Ortadoğu Etütleri*, 2, s.183-215.

Panda, A., Labrador, R.C., Cheatham, A. (2021). Trump's Foreign Policy Moments.

<https://www.cfr.org/timeline/trumps-foreign-policy-moments>

Rosenberg, M. (2012). *Taliban Opening Qatar Office, and Maybe Door to Talks.*

<https://www.nytimes.com/2012/01/04/world/asia/taliban-to-open-qatar-office-in-step-toward-peace-talks.html>

Rubin, B. (2017). *Afghanistan and Considerations of Supply.*

<https://warontherocks.com/2017/07/the-war-in-afghanistan-and-considerations-of-supply/>

Rumsfeld, D. (April 17, 2002). *Afghanistan.*

https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/documentsdatabase/?document=rumsfeld_nsarchive_2002_04_17_to_doug_feith_re_afghanistan

Sarwar, A. (2017). Can a New U.S. Surge Stabilize Afghanistan?.

<https://thediplomat.com/2017/06/can-a-new-us-surge-stabilize-afghanistan/>

Saynur Derman, G. ve Haya, B. (2014). 11 Eylül Sonrası Afganistandaki Güvenlik Sistemi. *Akademik Bakış Dergisi*, (41), 0-0.

Schroden, J. (2019). *Military Pressure and Body Counts in Afghanistan.*

<https://warontherocks.com/2019/05/military-pressure-and-body-counts-in-afghanistan/>

Seyfettin Erol, M. (2004). Orta Asya'da Güvenlik Sorunları. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*. (1), 85-112.

SIGAR. (2015). *Record of Meeting Ambassador Richard Boucher.*

<https://nsarchive.gwu.edu/sites/default/files/documents/qy3fic-cl4be/18.pdf>

SIGAR. (2016). *Record of Meeting with Bob Crowley*.

https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/documentsdatabase/share/pdf.html?document=background_11_07_xx_woodbridge_08032016

Sivrioğlu, U. (2020). Sovyet Askeri Müdahalesinden Önce Sovyetler Birliği- Afganistan İlişkileri (1919-1979). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, (3), 57-75.

Spahr, T. (2021). Adapting Intelligence to The New Afghanistan. <https://warontherocks.com/2021/09/adapting-intelligence-to-the-new-afghanistan/>

Stein, K.W. (2002). *The Bush Doctrine: Selective Engagement In The Middle East*, Middle East Review of International Affairs, Vol. 6, No. 2.

Sümer, G. (2008). Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 5(9), 119-144.

Şahinkaya, E., Timoçin, D. (2021). 11 Eylül Saldırıları Tüm Dengeleri Değiştirdi.

<https://www.amerikaninsesi.com/a/eylul-11-saldiri-tum-dengeleri-degistirdi-amerika-abd/6222605.html>

Şahin, D. (2016). Taliban'ın Ortaya Çıkışı ve ABD'nin Örgütün Gelişim Sürecinde Etkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (1), 226-245.

Şen, A. (2022). Afganistan: ABD Müdahalesi ve Taliban'ın Dönüşü. *SDE Akademi Dergisi*, 2(4), 76-102.

Tekel, S. (2011). Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Terörizm, *Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Uluslararası İlişkiler Dergisi*. 3(3):1351-1368.

Temizel, M. (2014). Terörizmde Yeni Milat: 11 Eylül 2001. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (14).

Thaher, B. (2019). Orta Doğu'da Terörizm: Afganistan Örneği. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, (6), s.1846-1860.

Thompson, M. (2014). *U.S. Ends Its War in Afghanistan*.

<https://time.com/3648055/united-states-afghanistan-war-end/>

The Warcast. (2021). The State of The Withdrawal from Afghanistan. <https://warontherocks.com/episode/warcast/25252/the-state-of-the-withdrawal-from-afghanistan/>

The White House. (2001). *George W. Bush Address to Joint Session of Congress Following 9/11 Attacks*. <https://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911addresstothenation.htm>

The White House. (2002). *The National Security Strategy*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

The White House. (2002). *The National Security Strategy: V. Prevent Our Enemies From Threatening Us, Our Allies and Our Friends With Weapons of Mass Destruction*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

The White House. (1989). *National Security Directive 3. Subject: U.S. Policy Toward Afghanistan*. <https://nsarchive.gwu.edu/document/18263-national-security-archive-doc-15-national>

The White House. (2002). *The National Security Strategy: Overview of America's International Strategy*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>

The White House. (2006). *The National Security Strategy*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nssall.html>

The White House. (2002). *The National Security Strategy; VII. Expand the Circle of Development by Opening Societies and Building the Infrastructure of Democracy*. <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss7.html>

U.S. Embassy (Islamabad). (October 6, 1998). "Pakistan: Ambassador Raises Bin Laden with Foreign Secretary Shamshad Ahmed".

<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB134/Document%201%20-%20ISLAMA%2007510.pdf>

U.S. Embassy (Islamabad). (October 19, 1998). “Usame bin Ladin: Coordinatig our Efforts and Sharpening our Message on bin Ladin”.
<https://nsarchive2.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB134/Document%202%20-%20ISLAMA%2007841.pdf>

U.S. Goverment. (2011). *Selected Speeches of President George W.Bush*, U.S.:White House.

Newyork Times. (Mart 8, 1992). *Experts from Pentagon’s Plan: “Prevent the Emergence New Rival”*.

<https://www.nytimes.com/1992/03/08/world/excerpts-from-pentagon-s-plan-prevent-the-re-emergence-of-a-new-rival.html>

U.S. Department of State. (2012). Enduring Strategic Partnership Agreement.
<https://www.state.gov/12-704>

Ware, J. (2021). The United States Left Afganistan to Prepare for a War It Will Probably Never Fight. <https://warontherocks.com/2021/10/the-united-states-left-afghanistan-to-prepare-for-a-war-it-will-probably-never-fight/>

Whitlock, C., Shapiro, L., Emamdjomeh, A. (2019). *A Secret History Of The War*.
<https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/documents-database/>

Whitlock, C. (2019). *Stranded Without A Strategy*.
<https://www.washingtonpost.com/graphics/2019/investigations/afghanistan-papers/afghanistan-war-strategy/>

Zengin, F. (2017). *Sovyetler Birliği’nin Afganistan’a Müdahalesini İşgale Dönüştüren Gelişmeler*. Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü.

Zimmerman, R. (2015). *Saving Afghanistan: More Than Just Troops*.
<https://warontherocks.com/2015/11/saving-afghanistan-more-than-just-troops/>

9/11 Commission (2004). *The 9/11 Commission Report: Final Report of The National Commission on Terrorist Attacks Upon The United States*, USA: Official Government Edition.

